

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2020

Bc. NIKOLA FORGÁČOVÁ

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Alternativní tresty v ČR

Bc. Nikola Forgáčová

Diplomová práce

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Nikola Forgáčová**
Osobní číslo: **H18387**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Alternativní tresty v ČR**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Cílem diplomové práce bude poskytnout komplexní přehled o problematice vývoje a stavu využívání alternativních trestů v ČR. V této práci se budu zabývat nejprve vymezením základních pojmů, teoretických východisek a přístupů. Dále budu věnovat pozornost hlavnímu aktéru, totiž Probační a mediační službě ČR, jejímu historickému vývoji, charakteristice a činnosti včetně legislativního ukotvení. Následující část bude věnována samotným alternativním trestům, které konkrétně popíši a zdůvodním vlastním názor na ně. V praktické části plánuji využít kvalitativní výzkum, ve kterém se pomocí rozhovorů s respondenty budu věnovat jejich životním příběhům a také prožívání lidí, kteří jsou odsouzeni k alternativním trestům. Tyto výpovědi plánuji doplnit rozhovory s pracovníky Probační a mediační služby v Pardubicích.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

HENDL, J., Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody, aplikace. Čtvrté přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.
ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014.
ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
VETEŠKA, J. Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky. Praha: Wolters kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-898-7.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

L.S.

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. listopadu 2019

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákoník, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolnosti až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce jsou alternativní tresty. Cílem diplomové práce poskytnout komplexní přehled o problematice vývoje a stavu využívání alternativních trestů v ČR. Za účelem naplnění stanoveného cíle je text rozdělen na dvě části, a to na část teoretickou a část praktickou. Celkem je text členěn na pět kapitol, z nichž první tři tvoří teoretickou část. První kapitola je zaměřena na vymezení základních pojmů s problematikou spojených a formulaci teoretických východisek, druhá se pak zaměřuje na Probační a mediační službu České republiky, zmiňuje i její historii, vývoj, charakteristiku činnosti stejně jako legislativní ukotvení. Třetí kapitola je pak věnována přímo jednotlivým alternativním trestům. Následuje pak praktická část práce, která je tvořena metodikou, kterou obsahuje čtvrtá kapitola a stěžejní je pak pátá kapitola, ve které jsou představeny výsledky vlastního výzkumu, který sestává z pohledu pracovníků Probační a mediační služby v Pardubicích a z pohledu odsouzených k alternativním trestům.

KLÍČOVÁ SLOVA

Alternativní tresty, domácí vězení, obecně prospěšné práce, odsouzený, Probační a mediační služba.

ABSTRACT

The topic of the thesis are alternative punishments. The aim of the thesis is to provide a comprehensive overview of the issue of the development and status of the use of alternative sentences in the Czech Republic. In order to fulfill the set goal, the text is divided into two parts, the theoretical part and the practical part. The text is divided into five chapters, the first three forms he theoretical part. The first chapter focuses on the definition of basic concepts related to the issues and the formulation of theoretical bases, the second focuses on the Probation and Mediation Service of the Czech Republic, and mentions its history, development, activity characteristics as well as legislative anchoring. The third chapter is devoted directly to individual alternative

punishments. The practical part is followint. It consists of the methodology contained in the fourth chapter and the fifth chapter, which presents the results of their own research, which consists of the perspective of the Probation and Mediation Service in Pardubice and from the perspective of convicts.

KEY WORDS

Alternative punishments, community service, convicted, house arrest, Probation and Mediation Service.

OBSAH

ÚVOD	9
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
1.1 DEFINICE TRESTU	11
1.2 DEFINICE ALTERNATIVNÍHO TRESTU.....	12
1.3 ÚČEL A FUNKCE TRESTU	13
1.4 PRINCIP RESTORATIVNÍ JUSTICE	16
2 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR.....	18
2.1 HISTORIE PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR.....	19
2.2 PRÁVNÍ RÁMEC PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR.....	22
2.3 ČINNOST PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR	28
3 ALTERNATIVNÍ TRESTY V ČR	31
3.1 PODMÍNĚNÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY	31
3.2 DOMÁCÍ VĚZENÍ	32
3.3 OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE	34
3.4 PROPADNUTÍ MAJETKU	35
3.5 PENĚŽITÝ TREST	36
3.6 PROPADNUTÍ VĚCI	36
3.7 ZÁKAZ ČINNOSTI	37
3.8 ZÁKAZ POBYTU	37
3.9 ZÁKAZ VSTUPU NA SPORTOVNÍ, KULTURNÍ A JINÉ SPOLEČENSKÉ AKCE	38
3.10 ZTRÁTA ČESTNÝCH TITULŮ NEBO VYZNAMENÁNÍ, ZTRÁTA VOJENSKÉ HODNOSTI	38
3.11 VYHOŠTĚNÍ.....	39
4 METODIKA VÝZKUMU.....	40
5 VLASTNÍ VÝZKUM.....	43
5.1 KAZUISTIKY	43
5.1.1 <i>Kazuistika č. 1</i>	43
5.1.2 <i>Kazuistika č. 2</i>	47
5.1.3 <i>Kazuistika č. 3</i>	49
5.2 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ S PRACOVNÍKY PMS	52
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
PŘÍLOHY.....	60

ÚVOD

Tématem předkládané práce jsou alternativní tresty. Toto téma je možné označit za velmi aktuální, neboť alternativní tresty jsou z historického hlediska poměrně novým jevem. Mnohé z alternativních trestů, které v současné době upravuje české právo, byly do českého právního řádu zařazeny poměrně nedávno, obvykle v posledních dvou až třech desetiletích, kdy jednak došlo k rekodifikaci trestního práva hmotného, ale také se velmi intenzivně rozvíjela jak samotná otázka postihování trestných činů jinými alternativními normami trestání, tak i snaha pracovat s pachatelem trestné činnosti takovým způsobem, aby bylo především dosaženo jejich nápravy, k čemuž mohou alternativní tresty napomoci výrazně více než trest odnětí svobody.

Při výkonu trestu odnětí svobody je totiž pachatel trestného činu jednak v kontaktu s dalšími pachateli trestné činnosti, od nichž může získat další nežádoucí návyky, jednak je omezen kontakt s jeho rodinou blízkými, který leckdy má na nápravu pachatele významný pozitivní vliv. Opomenout pak nelze ani fakt, že ani pracovní zařazení mnohých vězňů nebývá optimální, leckdy pro ně není práce, což vede k tomu, že mnozí pachatelé trestné činnosti ve vězení mohou ztrácet pracovní návyky, ale i kontakt s realitou každodenního života

Z uvedených důvodů je pak možné říci, že zejména u méně závažných trestných činů nemusí být trest odnětí svobody vždy tím nejvhodnějším řešením, pokud má být docíleno nápravy a resocializace pachatele. Tyto skutečnosti jsou také důvodem, proč se rozšiřují možnosti alternativního trestání i jejich využívání. Řada forem alternativního trestání se v praxi velmi osvědčila, nicméně jsou také formy alternativních trestů, které jsou nadále udělovány spíše sporadicky, popř. s nimi nejsou příliš dobré zkušenosti, neboť pachatelé se navzdory tomu, že byli za trestněprávně relevantní jednání odsouzeni a potrestáni, mnohdy k takovému jednání uchylují opětovně.

V této souvislosti je pak potřeba brát každopádně v úvahu i skutečnost, že alternativní tresty mají celou řadu podob a alternativ, což vede na jednu stranu k větší míře individualizace při postihování konkrétního pachatele, na druhou stranu je však nutné brát v úvahu, že nevhodná volba trestu, pokud se individualizace nezdaří tak, jak by měla, může být v těchto případech

spíše kontraproduktivní. Rovněž z tohoto důvodu je možné téma označit za velmi aktuální a po odborné stránce také zajímavé.

Práce si klade za cíl poskytnout komplexní přehled o problematice vývoje a stavu využívání alternativních trestů v ČR. Za účelem naplnění stanoveného cíle je text rozdělen na dvě části, a to na část teoretickou a část praktickou. Celkem je text členěn na pět kapitol, z nichž první tři tvoří teoretickou část. První kapitola je zaměřena na vymezení základních pojmů s problematikou spojených a formulaci teoretických východisek, druhá se pak zaměřuje na Probační a mediační službu České republiky, zmiňuje i její historii, vývoj, charakteristiku činnosti stejně jako legislativní ukotvení. Třetí kapitola je pak věnována přímo jednotlivým alternativním trestům.

Následuje pak praktická část práce, která je tvořena metodikou, kterou obsahuje čtvrtá kapitola a stěžejní je pak pátá kapitola, ve které jsou představeny výsledky vlastního výzkumu. Výzkum je realizován jak mezi lidmi odsouzenými k alternativním trestům, tak i mezi pracovníky Probační a mediační služby ČR, kteří s těmito lidmi pracují. V návaznosti na zjištěné poznatky jsou pak součástí páté kapitoly rovněž doporučení pro praxi. Pro účely realizace výzkumu byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která je realizována technikou polostrukturovaného rozhovoru. V celé práci je čerpáno z odborných zdrojů jak v knižní, tak v časopisecké podobě, opomenuty nejsou ani internetové zdroje a právní předpisy.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V první kapitole zaměřené na vymezení základních pojmů a dále na teoretická východiska problematiky je nejprve vymezen obecný pojem „trest,“ na který pak navazuje vymezení pojmu „alternativní trest.“ K teoretickým východiskům pak patří jednak pojednání o účelu a funkcích trestu a dále pak princip restorativní justice.

1.1 Definice trestu

V souvislosti s pojmem „trest“ je třeba zmínit, že ačkoliv se jedná o pojem, který je velmi často používán například v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku, nemá v českém právu legální definici. Při snaze o vymezení tohoto pojmu je proto nezbytné vycházet z odborné literatury, která se pochopitelně o vymezení tohoto termínu pokouší. Pod pojmem trest se obecně rozumí právem (zákonem stanovený) právní následek určitého protiprávního jednání. Trest je tedy právním následkem činu pachatele a spočívá v určité právní újmě, která bývá pachatelem standardně vnímána negativně (tedy jako určité „zlo“). V souladu s vůlí zákonodárce musí být trest takto rovněž přijímán.¹

Někteří autoři pak ve své definici trestu doplňují rovněž fakt, že trest sám o sobě představuje také negativní hodnocení jednání, za které byl daný trest uložen stejně jako negativní hodnocení samotného pachatele, který se tohoto činu dopustil. Další podmínkou, kterou musí trest dle českého právního řádu splňovat, je skutečnost, že je výslovně uveden v zákoně, protože žádný jiný trest než ten, který zákon výslovně předpokládá, nelze v souladu s právem uložit. Trest může být uložen výlučně soudem (trestním senátem soudu) a jeho výkon je vynutitelný státní mocí.² Tresty lze také ukládat jen za podmínek, které zákon přesně stanoví.³

---

¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 387.

² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2, s. 405.

³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 713.

1.2 Definice alternativního trestu

Pojem alternativní trest není rovněž v zákoně definován, je tedy opět nutné hledat definice obsažené v odborné literatuře. Obecně lze mít za to, že alternativní trest je jednou z podkategorií trestů, které lze v českém trestním právu pachateli uložit. Alternativní trest je tak možné chápat jako takový trest, který není spojen s odnětím svobody pachatele, ale který je soud oprávněn uložit v případech, kdy je dle zákona možné uložit trest odnětí svobody.⁴ Alternativní trest vždy tedy tvoří určitou alternativu. Navzdory výše uvedené definici je však nutné zmínit dvě různé alternativy, se kterými se lze v odborné literatuře setkat. Výše popsané reprezentuje alternativu k trestu odnětí svobody. Vedle toho se však lze setkat ještě se samotnou alternativou k potrestání.⁵

Pro alternativní tresty je charakteristické, že je možné je v zásadě dělit do dvou různých kategorií. Pro první skupinu trestů, které jsou alternativou k trestu odnětí svobody, je charakteristické, že ji tvoří tresty, jejichž podstata spočívá v omezení svobody pachatele. Do této kategorie patří kupříkladu „*elektronické monitorování experimentálně užívané např. v Anglii a Nizozemsku a kontrola pachatele na svobodě („controlled freedom“) užívaná ve Francii a Itálii. Dalším trestem této kategorie jsou peněžité tresty, které zasahují do svobody pachatele s nakládáním s jeho finančními prostředky. Stále v hojnější míře jsou užívány peněžité tresty odvozené od denních příjmů pachatele (tzv. denní pokuty).*“⁶

Vedle výše uvedené skupiny alternativních trestů pak existuje i skupina, pro níž je typické, že se nezaměřuje jen na trestní postih pachatele, ale cílem těchto trestů je i pozitivní působení na pachatele a jeho odborné vedení, jehož cílem má být dosaženo jeho nápravy a resocializace. Pachatel je prostřednictvím těchto trestů především konfrontován s tím, jaké důsledky má jeho trestná činnost. Stejně tak by takový alternativní trest měl napomoci ke zmírnění dopadů spáchaného trestného činu. Důraz je kladen rovněž na odškodnění oběti trestného činu, popř. i na odškodnění společnosti. Stejně tak je kladen důraz na skutečnost, aby došlo k posílení

---

⁴ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1, s. 1026.

⁵ ČERNÍKOVÁ, Vlastislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-380, s. 154 a násl.

⁶ OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*. 1997, (12). ISSN 1210-6410, s. 620.

odpovědnosti pachatele, a to jak ve vztahu ke společnosti, tak i ve vztahu k sobě samému. Do této kategorie postihování pachatele pak patří třeba „opatření, jako je náhrada škody a kompenzace oběti, mediace mezi poškozeným a obviněným (zprostředkování alternativního řešení sporu), účast pachatele na kurzech sociálních dovedností a dopravních kurzech zaměřených na prevenci jízdy pod vlivem alkoholu („alcohol-traffic courses“), probace (probační dohled) a dále trest obecně prospěšných prací.“⁷

1.3 Účel a funkce trestu

Z hlediska účelu trestu je otázkou, zda je samotné uložení trestu samo o sobě cílem anebo zda je uložení trestu spojeno s řadou dalších cílů, jichž má být jeho prostřednictvím dosaženo (tedy například převýchovy pachatele, ochrany společnosti apod.). V současné době není přitom účel trestu vymezen v zákoně, je tedy potřeba jej dovozovat ze smyslu zákona, což je velmi efektivně realizováno prostřednictvím odborné literatury. Na mnohé z těchto otázek je možné odpovědět prostřednictvím dvou základních koncepcí, které byly formovány za účelem vymezení účelu a cílů trestu. Jedná se o absolutní teorie, které jsou reprezentovány především prostřednictvím teorie odplaty na straně jedné a relativní teorie, které reprezentuje například teorie prevence nebo řada jiných teorií. Vedle toho se v teorii postupně vyvinuly i tzv. smíšené teorie.⁸ Obě teorie účelu trestu jsou dále představeny.

Pro absolutní teorie je charakteristické, že na trest je nahlíženo jako na odplatu (resp. retribuci), kterou si pachatel svým protiprávním jednáním zasloužil. Tato teorie tedy vychází z přesvědčení, že se trestá proto, že došlo ke spáchání nějaké formy zla. Tato teorie spatřuje v trestu především odstrašující účel.⁹ Tato teorie byla v historii zastávána tzv. klasickou školou trestního práva, kterou reprezentovali myslitelé jako například Aristoteles, Tomáš Akvinský, Immanuel Kant a další. Absolutní teorie je z historického hlediska starší, nicméně ani v dnešní době ji nelze označit za zcela překonanou, byť určité problémy s ní spojené, se stávají poměrně často předmětem kritiky. V nedávné době byla například obnovena myšlenka

---

⁷ OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*. 1997, (12). ISSN 1210-6410, s. 620.

⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 387-388.

⁹ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-221-1, s. 120.

trestu jako tzv. „*spravedlivé odměny*.“ To znamená, že trest by měl být pachateli ukládán z důvodu, že si jej zasloužil.¹⁰

Pro relativní teorii je pak charakteristické, že trestání chápe jako způsob, jehož prostřednictvím má být dosaženo toho, že nebude páčáno zlo. S tím se pojí fakt, že účelem trestu již není jen odstrašit pachatele, ale zásadní význam má rovněž preventivní a výchovný účel.¹¹ Na trest je v této souvislosti nahlíženo jako na určitou formu „*léčby*.“ Tato léčba má zabránit tomu, aby byly v budoucnu páčány trestné činy. Zastánci této teorie byly zejména Franz von Liszt, Cesara Beccaria anebo třeba Cesare Lombroso. Jak již bylo zmíněno, o něco později se pak začaly vyskytovat rovněž smíšené teorie, které v sobě zahrnují některé prvky absolutních a některé prvky relativních teorií. Z obou zmíněných koncepcí se tyto teorie snaží vybrat pozitivní charakteristiky, a naopak usilují o to, aby byly eliminovány negativní charakteristiky teorií, které byly již v předcházejících dobách předmětem kritiky, čímž usilují o zmínění nedostatků obou teorií. Tyto teorie se obvykle v rámci odplaty za trestný čin snaží dosáhnout rovněž i nápravy pachatele daného trestného činu.¹²

V návaznosti na teorie, které jsou spojeny s účelem trestu, je pak možné identifikovat několik základních funkcí, které trest plní. Jedná se předně o funkci ochrany, jejímž cíle je zajistit ochranu společnosti před pachateli trestné činnosti. Ochrana společnosti je v současné době vnímána jako vrcholný a nejvýznamnější cíl, jehož má být prostřednictvím trestu dosaženo. Ochrana společnosti je primárně založena na ochraně práv a svobod jednotlivců, trest by však rozhodně neměl řešit jiné společenské problémy. Ochranná funkce trestu má pachateli hlavně zabránit v tom, aby páchal další trestnou činnost, čímž by ohrozil další členy společnosti. Další funkcí, kterou trest plní, je nápravná funkce, pro kterou je charakteristické, že je důraz kladen na to, aby pachatel především změnil svůj postoj k trestné činnosti, čímž se nejen z důvodu obav z dalšího potrestání, ale také z důvodů svého vnitřního přesvědčení nedopustí další trestné činnosti v budoucnu. Cílem trestu je tedy mimo jiné na něj působit takovým způsobem, aby byl v budoucnu připraven vést řádný život. Mělo by tedy dojít mimo jiné i ke změnám v osobnosti pachatele, v jejichž důsledku se zamezí recidivě. Nápravná funkce se

---

¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 388.

¹¹ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-221-1, s. 120.

¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 388-389.

vyznačuje tím, že funguje u různých pachatelů odlišně. U některých pachatelů je šance na nápravu a resocializaci vysoká, tam je tato funkce velmi intenzivně využívána a podporována, u jiných je šance na nápravu takřka minimální, popř. je náprava obtížná, tam někdy přes veškeré snahy nezbyvá nic jiného než pachatele trestné činnosti izolovat.¹³ Přes veškerou snahu o maximální efekt nápravné funkce trestu a práci s odsouzenými nemusí být výsledky vždy přesvědčivé, neboť realita je taková, že část odsouzených trestnou činností opakuje.

V literatuře se lze setkat také s eliminační funkcí trestu. Ta se uplatňuje zejména v těch případech, kdy je velmi obtížná náprava pachatele, nepomáhá tedy ani odstrašující funkce ani nápravná funkce trestu a leckdy tudíž nezbyvá nic jiného než takového pachatele od zbytku funkce izolovat, čímž je jim znemožněno páchat další trestnou činnost, resp. v řadě případů dochází alespoň k oddálení momentu, kdy dojde k recidivě. Někdy se v této souvislosti hovoří také o zábranné funkci trestu. Tato funkce je plněna právě prostřednictvím trestu odnětí svobody, alternativní tresty zde nemají obvykle takový význam. Čtvrtou funkcí, kterou trest plní, je prevence, a to jak prevence individuální, tak prevence generální. Zatímco v případě individuální prevence se jedná o prevenci, která je realizována vůči pachateli, který se již trestného činu dopustil, aby takové jednání neopakoval, ve vztahu ke společnosti se hovoří o prevenci generální. Pro generální prevenci je typické, že působí primárně prostřednictvím prevence individuální na všechny členy společnosti. Skutečnost, že byl jeden pachatel potrestán, totiž mnohé občany upozorní na fakt, že spolu s určitým jednáním je spojen trest. Je také často poukazováno na jeho neodvratnost, na možnosti, jak lze pachatele zjistit, i když měl spáchání trestného činu naplánované a propracované, což má na jiné členy společnosti preventivní účinek, neboť mají obavy z odhalení a trestu, čímž se trestné činnosti nedopouští. V případě této funkce má zásadní význam možnost zveřejňování informací o spáchaných trestných činech, a především o dopadených a potrestaných pachatelích. Velmi tomu napomáhají i média, internet stejně jako třeba sociální sítě, jejichž prostřednictvím se podobné informace velmi snadno a rychle dostávají k nespočtu osob.¹⁴

Vedle výše uvedených funkcí je pak možné se setkat ještě s restituční funkcí trestu, jejímž hlavním cílem je dosáhnout nápravy stavu, který vznikl v důsledku spáchání trestného činu.

---

¹³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 393.

¹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 394.

Typicky se klade důraz na náhradu vzniklé škody, nicméně opomíjeny nejsou ani další oprávněné zájmy poškozeného.¹⁵ V této souvislosti se také hovoří o tzv. restorativní justici, které je věnována následující podkapitola.

1.4 Princip restorativní justice

Princip restorativní justice lze ve své podstatě vnímat jako určitý protipól ve vztahu k odplatě. Ve své podstatě je tak restorativní justice jedním ze znaků relativních teorií trestání, o kterých bylo pojednáno v předcházející podkapitole. V případě restorativní justice je stěžejním subjektem jednatel, vůči kterému byl trestný čin spáchán. Na jeho potřeby stejně jako na odpovědnost pachatele je kladen největší důraz při řešení trestného činu prostřednictvím postupů restorativní justice. Na trestný čin tak není nahlíženo jen jako na porušení zákona, ale také jako na velmi významný nežádoucí zásah do mezilidských vztahů. Důraz je přitom kladen na osobu, která byla poškozena trestným činem a na to, aby pachatel napravil své jednání a jeho důsledky. V této souvislosti lze také říci, že ani není tak podstatné, jaký trest a v jaké výši lze pachateli uložit, ale důležité je právě to, aby pachatel dal věci do pořádku, aby došlo k nápravě (obnovení) vztahů, které byly trestným činem zasaženy. Od snahy o obnovu vztahů se pak odvíjí i samotný název principu, neboť termín restorativní je možné do českého jazyka přeložit jako „obnovující.“ Důraz je kladen na to, aby byl pachatel trestného činu přímo konfrontován s újmou, kterou způsobil poškozenému, čímž je pachatel rovněž veden k přijetí odpovědnosti za svůj čin. Pachatel si tak snáze uvědomí, že porušení normy vede ke vzniku určitých závazků a povinností na jeho straně. Za předpokladu, že je to možné, účastní se řešení věci všechny osoby, kterých se trestný čin pachatele nějakým způsobem dotkl (typicky se může jednat například i o rodinu poškozeného a další subjekty). V praxi se lze setkat s celou řadou různých metod a postupů, které lze při naplňování principu restorativní justice využít.¹⁶

K významným technikám využití restorativní justice patří například mediace, jejímž prostřednictvím dochází ke zprostředkování kontaktu mezi pachatelem a obětí trestného činu. Stejně tak je možné prostřednictvím mediace efektivně navázat kontakt i s členy komunity,

---

¹⁵ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5, s. 32.

¹⁶ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 9788024729824, s. 164.

keré se trestný čin pachatele dotkl. V této souvislosti má zásadní význam, že dochází k pojmenování trestného činu, identifikaci škody a důsledků, ke kterým došlo a hledá se řešení, jak dosáhnout nejlépe nápravy trestného činu, resp. jeho následků. Důležité je, že ze strany pachatele by mělo dojít k přiznání trestného činu a musí být také přijata odpovědnost za spáchaný trestný čin, jinak se obvykle nepodaří dosáhnout shody o tom, jakým způsobem je možné daný čin napravit. V České republice je pak na mediaci v rámci trestního řízení nahlíženo spíše jako mimosoudní způsob řešení trestného činu, který je realizován za pomoci mediátora. Hlavním cílem mediace v trestním řízení je jednak nalezení řešení sporu, který mezi pachatelem a obětí existuje v důsledku trestného činu, ale také nalezení cesty, jak urovnat vztah mezi pachatelem trestného činu a poškozeným. Typickým případem, kdy se v trestních věcech uplatňuje mediace, je případ, kdy dochází k narovnání mezi pachatelem a poškozeným, přičemž se jedná o podobě či výši narovnání, jeho formě, způsobu apod. Mediace v trestních věcech je v zásadě obdobou mediace v civilních věcech, nicméně na rozdíl od civilních věcí je zde patrná skutečnost, že pachatel a oběť nikdy nemohou mít totožnou pozici, neboť po právní stránce je jejich postavení zásadním způsobem odlišné, což je třeba brát v každém případě v úvahu.¹⁷ Významnou institucí, která se věnuje právě mediaci v trestních věcech, je v České republice Probační a mediační služba, které je věnována následující kapitola.

---

¹⁷ HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3, s. 276.

2 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR

Probační a mediační službu je možné chápat jako státní organizaci, jejímž úkolem je zajišťovat „kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, připravuje podklady pro jejich ukládání a nabízí možnost jednání mezi pachatelem a obětí o urovnání následků trestného činu.“¹⁸ Z odborné literatury se lze dočíst, že se jedná vlastně o určitý typ odborné pomáhající profese, jejíž podstata je založena na práci s klientem. Je založena na sociální práci. Činnost probační a mediační služby přitom nachází uplatnění v nespočtu oblastí, kde se dříve sociální práce vůbec nevyužívala (k nimž patří mimo jiné právě oblast trestní justice, ale i oblast trestní politiky), což je její zásadní výhodou a důvodem proč je Probační a mediační služba tak významnou institucí.¹⁹ Z hlediska poslání a cílů, které má Probační a mediační služba plnit, lze konstatovat, že tato instituce především „usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.“²⁰

Zaměřuje se mimo jiné na dosažení takových cílů jako je integrace (resp. reintegrace) pachatele trestného činu zpět do společnosti, opomenout pak nelze ani další významný cíl, jímž je aktivnější participace poškozeného na procesu jeho vlastního odškodnění v návaznosti na trestný čin, jímž byl poškozen, ale také třeba za účelem obnovy pocitu bezpečí na straně poškozeného. Zásadním cílem je rovněž samotná ochrana společnosti před pachateli trestné činnosti, která je zajišťována prostřednictvím toho, že Probační a mediační služba se podílí na řešení nejrůznějších krizových či rizikových anebo jednoduše konfliktních situací, ke kterým v lidské společnosti dochází.²¹ Z hlediska organizačního pak je třeba zmínit, že Probační a mediační služba je organizační složkou státu a je také samostatnou účetní jednotkou. Důraz je kladen na její nezávislost na jiných orgánech, a to zejména na orgánech činných v trestním řízení, k nimž patří zejména Policie ČR, státní zastupitelství stejně jako soudy.²² Je přitom pochopitelné, že existence Probační a mediační služby si prošla určitým vývojem, její

---

¹⁸ PMS. O nás. *Probační a mediační služba* [online]. 2019 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz>

¹⁹ ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 9788024751481, s. 289.

²⁰ PMS. O nás. *Probační a mediační služba* [online]. 2019 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz>

²¹ PMS. O nás. *Probační a mediační služba* [online]. 2019 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz>

²² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 4513.

existence má určité příčiny, ale i důsledky. Na následujících stránkách je proto představena historie Probační a mediační služby ČR, její legislativní ukotvení a dále pak její činnost, která je v kontextu alternativních trestů a jejich výkonů v mnoha případech zcela klíčová.

2.1 Historie Probační a mediační služby ČR

V zahraničí se myšlenka práce s delikventy prosazovala v mnohém již v 19. století, nicméně tehdy se ještě zdaleka nejednalo o práci, která by měla tak institucionalizovanou podobu, jako Probační a mediační služba. Úplné prvopočátky práce s pachateli deliktů lze identifikovat v Nizozemí, kde v 19. století vznikla společnost zaměřující se na morální povzbuzení vězňů. V USA se pak myšlenka probace a mediace začala významněji prosazovat v souvislosti s prohlášením nezávislosti. V roce 1841 byly pak bostonským obuvníkem Johnem Augustusem vytvořeny základy probace. Tento zakladatel probace totiž začal skládat kauce za osoby obviněné z trestné činnosti, dále tyto osoby také v průběhu doby, kdy s nimi bylo vedeno trestní řízení zaměstnával a byl nápomocný jejich rodinám. V návaznosti na tento postup pak před soudem usiloval o to, aby pachateli nebyl ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody, přičemž skutečností, že daná osoba pracuje a vyvíjí další aktivity směřující k vedení řádného života, ve kterých jim byl John Augustus nápomocen, dokládal před soudy jako důkaz, že dochází k resocializaci a nápravě daného pachatele.²³ Na českém území však byla situace odlišná.

V souvislosti s historií Probační a mediační služby v České republice je třeba zmínit, že tato historie není příliš dlouhá. Vliv na vývoj instituce tohoto typu na našem území měly mimo jiné i politické, společenské a ekonomické souvislosti. Zásadní význam měly pro vznik Probační a mediační služby ČR pomáhající profese, zejména sociální pracovníci, ale opomíjet nelze ani další profese tohoto typu (například psychology, speciální pedagogy a další, kteří rovněž pracují s pachateli trestné činnosti). V období 60 let. 20. století je možné na českém území identifikovat vůbec první předchůdce Probační a mediační služby. Jednalo se o sociální kurátory a dále o kurátory mládeže, kteří se zaměřovali na práci s problémovými jedinci.

---

²³ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-x, s. 181.

V tomto období se také začala vůbec poprvé rozvíjet sociální práce ve věznicích na českém území.²⁴

Tento stav jen s dílčími změnami setrval až do konce 80. let. Významným mezníkem ve vývoji zde pak byl rok 1989, kdy došlo k sametové revoluci, spolu s ní k pádu komunismu, na což navázaly převratné změny nejen společenské a ekonomické, s nimiž se vyvíjela i kriminalita, ale také změny v rámci celé justice i vězeňství. Změn doznaly rovněž tresty, právě po roce 1989 se začaly výrazně více prosazovat alternativní tresty a stejně tak byla zřejmá i změna v postavení poškozeného, který získal v trestním řízení výrazně více práv, než měl dříve. V roce 1994 pak v České republice vzniklo Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici. Toto sdružení bylo založeno pedagogy a studenty Filosofické fakulty univerzity Karlovy a zasadilo se o rozvoj vzdělávacích aktivit v této oblasti, neboť pořádalo celou řadu školení, seminářů, ale realizovalo také mnohé výzkumy a projekty zaměřené a vyzkoušení probace a mediace v českém prostředí. Stejně tak ověřovalo výsledky probace a mediace na našem území. Probační a mediační služba však tehdy ještě neexistovala. Vůbec první místa probačních úředníků vznikla v České republice k 1.1.1996, kdy však probační úředník ještě nebyl zaměstnancem specializované instituce, ale soudu. Bylo poměrně typické, že práci probačních úředníků tehdy vykonávali zejména bývalý administrativní pracovníci soudů. Posléze se však na tyto pozice začali dostávat i sociální pracovníci, čímž také došlo k jejich prvním průnikům do oblasti justice, což také napomohlo dalšímu rozvoji metod jako je probace a mediace v České republice.²⁵

Ke vzniku Probační a mediační služby ČR pak došlo až k 1.1.2001, a to v důsledku účinnosti zákona č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě ČR. Právě k tomuto datu tak vznikla celorepubliková státní organizace, která se specializuje na práci a delikventy. Vize, na jejímž základě byla instituce založena, spočíval v kombinaci probace a mediace pod záštitou jedné organizace („*pod jednou střechou*“). Vzhledem k tomu, že zákon č. 257/2000 Sb., byl vůbec

---

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-x, s. 287.

²⁵ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-x, s. 287-288.

prvním předpisem tohoto typu, který byl na českém území přijat, je pochopitelné, že byl významným způsobem ovlivněn jak teorií, tak praxí restorativní justice v České republice.²⁶

Dalším mezníkem v činnosti Probační a mediační služby v České republice pak bylo přijetí zákona č. 218/2003 sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon relativně komplexně řešil otázky odpovědnosti nezletilých osob a z hlediska Probační a mediační služby ČR je důležitý především fakt, že zákon výslovně zakotvoval její kompetenci v těchto věcech. Konkrétně začala probační a mediační služba ČR disponovat určitými kompetencemi jak ve fázi přípravy, tak ve fázi uložení a konečně také ve fázi výkonu výchovných, ochranných a trestních opatření ukládaných mládeži.²⁷

Od těchto počátků se ukázalo, že Probační a mediační služba skutečně dokáže velmi vhodným způsobem skloubit jak služby probace, tak služby mediace, které realizuje na velmi vysoké úrovni. S tím se pak pojí i fakt, že v současné době má Probační a mediační služba v ČR velmi silné postavení, které je uznáváno jak ze strany soudů, tak ze strany státních zástupců, Policejních orgánů a dalších institucí, které pracují s pachateli trestné činnosti.²⁸

---

²⁶ Organizace Probační a mediační služby v ČR – vývoj, propojenost s MS. Justičná akadémia [online]. Copyright ©r [cit. 18.10.2019]. Dostupné z: https://www.ja-sr.sk/files/Organizace_Probacni_a_mediacni_sluzby_v_CR_vvvoj_propojenost_s_MS_CR.pdf

²⁷ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-x, s. 287-288.

²⁸ Organizace Probační a mediační služby v ČR – vývoj, propojenost s MS. Justičná akadémia [online]. Copyright ©r [cit. 18.10.2019]. Dostupné z: https://www.ja-sr.sk/files/Organizace_Probacni_a_mediacni_sluzby_v_CR_vvvoj_propojenost_s_MS_CR.pdf

2.2 Právní rámec Probační a mediační služby ČR

Již v předcházející podkapitole byl zmíněn stěžejní právní předpis, jímž byla Probační a mediační služba v dnešní podobě na českém území založena. V této podkapitole je však o problematice právního rámce Probační a mediační službě pojednáno komplexněji. Předně je třeba zmínit tři nejvýznamnější předpisy, které je třeba ve vztahu k této organizaci zmínit. Jedná se především o již zmíněný zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, dále je třeba zmínit rovněž zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a konečně nelze opomenout ani zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.²⁹ V souladu s webovými stránkami Probační a mediační služby ČR pak nelze opomenout ani zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže,³⁰ který má k činnosti instituce rovněž významnou relevanci. Na následujících stránkách budou tak jednotlivé právní předpisy, které se Probační a mediační služby týkají, detailněji představeny, zmíněny jsou pak i některé další právní předpisy, se kterými jsou vybrané provázány.

Nejvýznamnějším právním předpisem, ve kterém je upravena činnost Probační a mediační služby je jednoznačně zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, jímž byla v roce 2001 probační a mediační služba zřízena. Právě z tohoto právního předpisu pak vyplývají základní pravidla jejího fungování, k nimž patří například skutečnost, že se jedná o organizační jednotku státu a samostatnou účetní jednotku, která je však z hlediska svých příjmů pochopitelně napojena na státní rozpočet, ze kterého je její činnost z velké části financována. Probační a mediační služba v pojetí, jak ji koncipuje zákon, přitom není právnickou osobou. Stejně tak zákon zakotvuje její nezávislost na orgánech činných v trestním řízení. Zde je poukazováno na skutečnost, že mnohé úkoly, které realizuje Probační a mediační služba je nutné vykonávat kontinuálně, a to po dobu celého trestního řízení stejně jako i po jeho skončení odsouzením pachatele, což vede k tomu, že není vždy žádoucí, aby takové úkony byly vykonávány přímo ze strany orgánů činných v trestním řízení. Zákon pochopitelně upravuje rovněž takové otázky, jako je třeba předmět činnosti Probační a mediační služby, u kterého je potřeba především zmínit, že zejména z kapacitních důvodů je v současné době stejně jako v roce 2000, kdy byl zákon přijat, omezen jen na věci

---

²⁹ ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 9788024751481, s. 289.

³⁰ PMS. O nás. *Probační a mediační služba* [online]. 2019 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz>

trestněprávní, nicméně do budoucna není vyloučena ani možnost, že by se prostřednictvím probace a mediace za pomoci probačních úředníků řešily i věci občanskoprávní, popř. i z jiných oborů práva. Zároveň je předpis koncipován tak, aby byly plně reflektovány požadavky plynoucí z mezinárodních úmluv, jejichž prostřednictvím jsou upravena základní lidská práva a svobody, která se mnohdy vztahují i přímo na otázky trestního procesu v souvislosti s trestním stíháním obviněného. Zásadní význam zde pak má skutečnost, že celá koncepce zákona o probační a mediační službě vychází z nového pojetí restorativní (tj. obnovující se) justice. Jedná se o pojetí, které k trestnému činu přistupuje jako k útoku především vůči poškozenému, kdy zdůrazňuje konkrétní poškození oběti trestného činu a potlačuje dosavadní pojetí, které zdůrazňovalo zejména poškození státu či společnosti (veřejných zájmů). Restorativní justice se z uvedených důvodů soustřeďuje především na konflikt, který vznikl mezi obětí trestného činu na straně jedné a jeho pachatelem na straně druhé jako reakce na spáchaný trestný čin. S tím se pak pojí rovněž skutečnost, že restorativní justice stíhaný trestný čin posuzuje především jako určitý projev nějaké formy sociálního konfliktu mezi obětí a pachatelem, popř. veřejnými zájmy.³¹

V trestním procesu z uvedených důvodů počítá jednak s aktivní rolí obviněného, ale rovněž i s individuálním zohledněním zájmů a rovněž potřeb oběti trestného činu. Opomenuty pak nejsou ani zájmy a potřeby dalších dotčených subjektů, k nimž patří především sociální společenství, ve kterém se pohybují obviněný a také jeho oběť. Vždy se přitom klade důraz na odstranění konfliktu, který mezi nimi vznikl, což je pochopitelně obvykle i v širším veřejném zájmu. Lze tedy říci, že *„koncepce restorativní justice je tedy chápána jako úsilí po obnovení trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů. V tomto smyslu jde o kvalitativně nové pojetí odpovědnosti za řešení problému kriminality, které není již pouze v rukou státu, resp. jeho orgánů, ale rovněž v kompetenci těch, kterých se bezprostředně týká. Výkon trestní spravedlnosti v tomto kontextu nabývá úplně jinou podobu, mnohem bližší subjektivnímu pocitu dotčených osob.“*³²

---

³¹ ROZUM, Jan. In. KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8, s. 41.

³² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 4514-4515.

Zákon pochopitelně také vymezuje, co se rozumí pod pojmem probace a co se rozumí pod pojmem mediace. Pod pojem probace zákon řadí následující činnosti: „*organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.*“³³

Mediace je pak definována jako mimosoudní způsob řešení sporů, který je realizován za pomoci zprostředkování, zároveň je pod pojem mediace řazena rovněž jakákoliv činnost, která směřuje k urovnání konfliktu mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem. Definičním znakem mediace dle zákona o Probační a mediační službě je rovněž fakt, že se jedná o činnost, která se vztahuje k trestnímu řízení.³⁴ Zde je třeba zmínit, že mediace dle zákona o Probační a mediační službě není zcela totéž co mediace, která je upravena v zákoně č. 202/2012 Sb., o mediaci.

Zákon se pak také zaměřuje na právní zakotvení otázek organizace a činnosti probační a mediační služby, jimž je věnována následující podkapitola, na kterou je v podrobnostech odkazováno. Opomenout nelze ani fakt, že zákon upravuje také otázku součinnosti Probační a mediační služby s dalšími orgány. Pochopitelně jsou v zákoně upraveny rovněž požadavky na probační úředníky asistenty, jejich postavení, ale i jejich práva a povinnosti, kterými jsou při výkonu své činnosti nadáni. Zakotvena je zde mimo jiné i povinnost mlčenlivosti. Zákon dále upravuje rovněž otázky státní správy Probační a mediační služby, dále obsahuje některá ustanovení, jimiž dochází ke změně dalších zákonů a konečně také ustanovení společná a závěrečná. Za zmínku stojí fakt, že celý zákon o Probační a mediační službě je poměrně krátký, neboť sestává z pouhých 19 paragrafů.³⁵

---

³³ Zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202>

³⁴ Zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202>

³⁵ Zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202>

V kontextu zákona o Probační a mediační službě je pak nutné zmínit, že tento předpis se váže k řadě dalších základních trestněprávních předpisů, ke kterým patří zejména zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále pak zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, ale rovněž také zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Opomenout nelze ani zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nicméně z pohledu praxe je možné konstatovat, že jeho uplatnění bude patrně při činnosti Probační a mediační služby jen zcela výjimečné, byť zcela vyloučit ho nelze, neboť z pohledu legislativy takový postup možný je. Z povahy věci je totiž zejména u větších právnických osob obtížné si představit kontinuální práci s právnickou osobou ze strany probačního úředníka. Výjimkou pak mohou být zejména společnosti s jedním společníkem, který je také jednatelem, nicméně v těchto případech je leckdy vhodnější pracovat přímo s tímto společníkem a jednatelem (zejména pokud je stíhán společně se společností, což není ze zákona vyloučeno) než se samotnou právnickou osobou. Existují však instituty, kde by práce probačního úředníka s právnickou osobou svůj smysl mít mohla (typicky např. v případech podmíněného zastavení trestného stíhání právnické osoby, v případech narovnání), nicméně praxe je zatím taková, že k nim nedochází příliš často (v této souvislosti je třeba poukázat rovněž na skutečnost, že ani počet trestních stíhání právnických osob zatím v České republice ani zdaleka nedosahuje počtu stíhání fyzických osob). Lze tedy uzavřít, že probační úředníci standardně pracují zejména z trestně stíhanými z řad fyzických osob, byť vyloučit možnost práce s právnickými osobami zcela nelze a v některých případech může být i účelná.³⁶

Dalším předpisem, jemuž je žádoucí věnovat adekvátní pozornost, je již zmíněný zákon č. 40/2009 sb., trestní zákoník. Jedná se o hmotněprávní kodex trestního práva, který se však dotýká i Probační a mediační služby, a to zejména prostřednictvím ustanovení § 49 - § 51 trestního zákoníku. V uvedených ustanoveních je totiž upraven institut dohledu, pod kterým se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele trestného činu s probačním úředníkem stejně jako spolupráce při tvorbě a vlastní realizaci probačního plánu stejně jako kontrola podmínek, které soud odsouzenému stanovil. Probační a mediační služba rovněž kontroluje samotný výkon trestu ze strany odsouzeného. V těchto případech má také probační úředník povinnost

---

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 4513.

informovat soud o tom, zda odsouzený porušuje podmínky, které mu byly soudem uloženy. Tímto je probační a mediační úředník rovněž oprávněn podat podnět soudu k tomu, aby nařídil výkon trestu odnětí svobody, popř. změnil alternativní trest na jiný typ alternativního trestu, popř. i přímo na trest odnětí svobody. Stejně tak se dohled využívá v případech, kdy jsou odsouzenému uloženy přiměřené povinnosti či přiměřená omezení. I zde na dodržování dohlíží probační úředník. Dohled bývá nařizován právě v souvislosti s výkonem alternativních trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody (typicky např. u domácího vězení, obecně prospěšných prací či třeba zákazu navštěvování kulturních, společenských anebo sportovních akcí).³⁷

Opomenout pak nelze ani zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, který o Probační a mediační službě pojednává v celé řadě různých ustanovení, která jsou v rámci trestního řádu rozmístěna. Za zmínku zcela jistě stojí například skutečnost, že trestní řád výslovně pracuje s možností, že prostřednictvím dohledu probačního úředníka lze nahradit vazbu. Soud tak může v průběhu trestního řízení ponechat obviněného na svobodě, pokud bude pod dohledem probačního úředníka, se kterým bude pravidelně spolupracovat a dostavovat se k němu. Podmínkou však v tomto případě je, že s ohledem na konkrétní charakter případu je možné účelu vazby reálně za pomoci dohledu dosáhnout.³⁸ Některé pravomoci probačních úředníků z Probační a mediační služby jsou pak implementovány rovněž do ustanovení § 329 - § 331 trestního řádu, kde je zakomponováno jednak pravidlo, že pokud je v případě podmíněně odsouzeného pachatele ustanoven dohled probačního úředníka nad tímto pachatelem, zasílá předseda senátu, který takový dohled uložil, ihned poté, co rozsudek v dané věci nabyde právní moci, opis rozhodnutí probačnímu úředníkovi, který tak získá významný podklad pro svoji práci, ze kterého plyne, jak má z odsouzeným pracovat, co přesně má kontrolovat apod. Spolu se zasláním opisu je pak probační úředník ze strany předsedy senátu, který ve věci rozhodl, požádán o to, aby mu v pravidelných termínech, které jsou předsedou senátu stanoveny, podával zprávu o tom, jak odsouzený žije a jak plní podmínky, které mu byly v rozsudku uloženy. Na základě těchto zpráv a informací od probačního úředníka se pak také dle ustanovení § 330a trestního řádu rozhoduje o tom, zda se odsouzený osvědčil či nikoliv, pokud mu byl ustanoven dohled. V rámci ustanovení § 331 trestního řádu je pak upravena

---

³⁷ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní: podle stavu k 1.10.2016. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-160-1, s. 280-282.

³⁸ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní: podle stavu k 1.10.2016. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-160-1, s. 280.

otázka podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, u kterého lze rovněž odsouzenému uložit dohled probačního úředníka. V takovém případě je nutné opět probačního úředníka informovat, zaslat mu opis spisu a určit, jak často má být s odsouzeným v kontaktu za účelem práce s ním a kontroly nad dodržováním podmínek, za kterých byl odsouzený z výkonu trestu propuštěn. Pokud by podmínky nebyly dodržovány a bylo to ze strany probačního úředníka zjištěno a sděleno soudu, je možné, aby byl odsouzený opět navrácen k výkonu trestu odnětí svobody (rozhodnutím soudu).³⁹

Opomenout pak dále nelze zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, kde jsou upravena některá specifická pravidla, která se týkají práce Probační a mediační služby s mládeží, tedy dětmi a mladistvými ve věku do 18 let. Obecně platí, že mládeži nejsou ukládány tresty, ale opatření (výchovná, ochranná a trestní), přičemž u mládeže více než v jiných případech vyniká důraz na princip restorativní justice a nápravy odsouzeného. Proto je také kladen důraz právě na spolupráci s Probační a mediační službou. Jedním z výchovných opatření, které lze mládeži uložit, je právě dohled probačního úředníka, který pak pravidelně sleduje chování toho, komu byl tento dohled uložen, ale také dodržování podmínek, které plynou z probačního programu. Probační úředník má také na mladistvého delikventa působit tak, aby jej vedl k životu v souladu s právními předpisy. Účelem takového dohledu je pak nejen sledování a kontrola chování mladistvého, ale také pozitivní působení na něj za účelem dosažení toho, že jedinec v budoucnu povede řádný život. Za tímto účelem realizuje probační úředník odborné vedení mladistvého. Dalším výchovným opatřením, které je možné mladistvému uložit, je probační program, který je rovněž realizován pod vedením Probační a mediační služby. Tento program může mít řadu podob, může být jeho součástí například sociální výcvik, terapeutický program, psychologické poradenství, obecně prospěšná činnost, vzdělávací činnost a celá řada dalších aktivit, které obecně napomáhají k pozitivnímu rozvoji mladistvého a jeho vedení k řádnému životu. Veškeré probační programy jsou přitom schvalovány ministrem spravedlnosti a zapisovány do seznamu Ministerstva spravedlnosti, úkolem probačního úředníka je zde tedy zejména dohled nad řádným výkonem programu stejně jako podávání informací o jeho ukončení a výsledku soudu, popř. státnímu zástupci, který mladistvému probační program uložil. Vedle toho pak zákon upravuje rovněž působnost Probační a mediační služby obecně při výkonu rozhodnutí, a to zejména ve zkušební době,

---

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 3799.

pokud byl mladistvý například podmíněně propuštěn z výkonu trestního opatření, bylo mu podmíněně zastaveno trestní stíhání, popř. bylo podmíněně upuštěno od potrestání apod. I v tomto případě je velký důraz kladen na výchovnou funkci a směřování mladistvého k tomu, aby v budoucnu vedl řádný život.⁴⁰

2.3 Činnost Probační a mediační služby ČR

Plnění úkolů Probační a mediační služby je ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení zajišťován ze strany jednotlivých středisek Probační a mediační služby. Tato střediska působí v sídlech okresních (popř. obvodních či městských soudů, okresním soudům na úroveň postaveným). Příslušnost jednotlivých středisek je pak dána příslušností soudu, popř. pokud zde Probační a mediační služba plní své úkoly již v přípravném řízení, je tato příslušnost odvozována od příslušnosti státního zastupitelství. Důležitá je pak rovněž skutečnost, že při své činnosti Probační a mediační služba působí.⁴¹

V zákoně o Probační a mediační službě je pak činnost této organizace upravena v ustanovení § 4. ve zmíněném ustanovení je nejprve obecně formulováno, že „*probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.*“⁴² V dalších ustanoveních jsou pak zakotveny konkrétní postupy, jejichž prostřednictvím je takového výsledku dosahováno, přičemž tyto postupy jsou formulovány tak, že jejich výčet je demonstrativní, což znamená, že je možné s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu využít i jiné postupy při probační a mediační činnosti.⁴³ Probační a mediační činnost tedy může mít více různých podob, nicméně v zásadě ji lze rozdělit do následujících kategorií: probační dohled, dohled na výkonem alternativních trestů,

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9, s. 516 a násl.

⁴¹ ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 9788024751481, s. 289.

⁴² Zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci. *Zákony pro lidi - Sbíрка zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202>

⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 4524.

práce s oběťmi trestných činů, úkoly v řízení ve věcech mládeže a konečně také odstraňování následků trestné činnosti, opomenout pak nelze ani prevenci. V dalším textu je důraz kladen zejména na dohled a dohled spojený s výkonem alternativních trestů, na které je práce zaměřena.

Samotný pojem probační dohled již byl definován v předcházející podkapitole. Je-li odsouzenému uložen probační dohled, je mu také stanovena povinnost spolupracovat s probačním úředníkem. Dochází také k sestavení tzv. probačního plánu, podle kterého jsou při probačním dohledu kontrolovány úkoly, které má odsouzený plnit a je kontrolováno dodržení podmínek, za kterých byl například podmíněně propuštěn na svobodu, popř. mu byl uložen podmíněný trest. Probační plán je vždy připravován zcela na míru konkrétnímu odsouzenému, proto může být velmi variabilní, s tím se pak pojí i různé úkoly, které v této souvislosti plní probační úředník a pochopitelně i jejich četnost. Dle zmíněných ustanovení je tak za podmínky spolupráce s Probační a mediační službou například možné podmíněně upustit od potrestání pachatele, nicméně nařídít mu dohled, dohled bývá v některých případech využíván rovněž v rámci podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody. Mezi povinnostmi, které má v důsledku toho, že mu byl nařízen dohled probačního úředníka, odsouzeného patří například pravidelně se dostavovat k probačnímu úředníkovi, umožnit mu vstup do svého obydlí, informovat jej o místě bydliště či zaměstnání, kde odsouzený působí stejně jako o tom, jakým způsobem si zajišťuje svoji obživu, ale opomenout nelze ani další okolnosti, které mohou být pro výkon dohledu podstatné. V případě, že dochází k opakovanému, popř. k závažnému porušení dohledu, musí být ze strany probačního úředníka zaznamenáno a musí o něm být informován soud. Může být také důvodem, proč dojde k nařízení výkonu nepodmíněného trestu, popř. vzetí obviněného do vazby.⁴⁴

Druhou činností, která je z hlediska této práce stěžejní, je dohled, který je vykonáván nad výkonem alternativních trestů. Je to totiž právě Probační a mediační služba, která fakticky zajišťuje podmínky pro to, aby mnohé alternativní tresty mohly být ukládány. Jejich kontrola bývá realizována celou řadou forem, což je dáno již samotným faktem, že alternativních trestů existuje celá řada. V této souvislosti Probační a mediační služba například obstarává podklady, které se týkají osoby obviněného a jeho sociálního zázemí. Tyto podklady mohou

---

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní: podle stavu k 1.10.2016. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-160-1, s. 280-282.

pak být základem pro to, proč se soud rozhodne uložit alternativní trest. Soud také může po uložení určitého trestu pověřit probačního úředníka kontrolou nad výkonem tohoto trestu. Probační úředník tak soudu podává zprávy o tom, jak je trest vykonáván, s jakými výsledky apod. v případě, že se jedná o alternativní trest domácího vězení, probační a mediační služba zajišťuje kontrolu jeho řádného výkonu, zjišťuje tedy zejména, zda je odsouzený v době, kdy má být dle rozhodnutí soudu doma, skutečně doma. Kontroly jsou realizovány namátkově, osobně či telefonicky, v současné době jsou odsouzení hlídáni rovněž prostřednictvím náramků s GPS lokalizací. V případě obecně prospěšných prací pak probační úředník kontroluje, zda odsouzený na obecně prospěšné práce dochází a vykonává je, ale poskytuje soudu rovněž informace o tom, jaké jsou možnosti pro výkon tohoto trestu například v určité lokalitě. Druh a místo výkonu trestu pak rovněž volí probační úředník. V případě, že se jedná o alternativní trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce probační úředník projedná a nastaví s odsouzeným podmínky výkonu trestu a stanoví mu povinnost se v době určitých akcí dostavit na služebnu Policie ČR, kde setrvává pod dozorem, dokud daná akce neskončí. Obecně platí, že kontrola nad řádným výkonem alternativních trestů je velmi úzce spjata rovněž s povinností probačního úředníka podávat soudu zprávu o porušování podmínek výkonu alternativního trestu ze strany odsouzeného, popř. o tom, že odsouzený trest nevykonává.⁴⁵

---

⁴⁵ JELÍNEK, Jirí. Trestní právo procesní: podle stavu k 1.10.2016. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-160-1, s. 281-282.

3 ALTERNATIVNÍ TRESTY V ČR

Jednotlivé tresty, které lze dle českého právního řádu uložit za spáchání trestného činu, jsou upraveny v ustanoveních § 52 a násl. zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. V následujících podkapitolách jsou postupně představeny jednotlivé druhy alternativních trestů, které zná český právní řád.

3.1 Podmíněný trest odnětí svobody

V případě podmíněného trestu odnětí svobody není v právní nauce zcela jednoznačné, zda se jedná o samostatný trest, který je tedy alternativou k odnětí svobody anebo zda se jedná jen o způsob výkonu trestu odnětí svobody. Je však poměrně obvyklé, že autoři se přiklánějí spíše k tvrzení, že se jedná o samostatný druh trestu a jde tedy o alternativní trest. Podmíněné odsouzení je tedy samostatným trestem, který však lze při nedodržení jeho podmínek, popř. v případě, že se pachatel opětovně dopustí trestné činnosti, proměnit v trest odnětí svobody. Podstata tohoto trestu je založena na tom, že trestní soud vynese rozsudek, ve kterém shledá pachatele vinným z trestného činu a uloží mu trest odnětí svobody, jehož výkon ovšem odloží pod podmínkou, že se odsouzený jedinec bude po soudem stanovenou zkušební dobu chovat řádně a vyhoví podmínkám, které mu soud stanoví. Ze zákona plyne, že soud má možnost jako podmíněný uložit trest, který nepřevyšuje tři roky. Podmínkou je skutečnost, že s ohledem na konkrétní osobu pachatele a jeho poměrům (přihlíží se zejména k dosavadnímu způsobu života a rovněž k okolnostem daného případu) lze mít za to, že není potřeba, aby byl trest vykonán. Zkušební doba, na kterou se podmíněný trest odnětí svobody ukládá, činí jeden až pět let. Standardně se stanovuje v celých měsících a začíná běžet ode dne, kdy rozsudek nabyde právní moci. Spolu s podmíněným trestem odnětí svobody je v některých případech pachatelům ukládán rovněž dohled probačního úředníka. Mohou jim být rovněž uloženy nejrůznější povinnosti, které zákon upravuje. Takovými povinnostmi je třeba povinnost podrobit se léčbě závislosti, podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, opomenout nelze třeba ani povinnost zdržet se návštěv nevhodného prostředí, zdržet se hazardních her, zdržet se požívání alkoholu, popř. jiných návykových látek apod.⁴⁶

---

⁴⁶ JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 407-408.

zde je pak úkolem právě Probační a mediační služby, aby dodržování těchto povinností kontrolovala.

3.2 Domácí vězení

Trest domácího vězení je upraven v ustanovení § 60 a § 61 trestního zákoníku. Jedná se o trestní sankci, kterou sice v určité podobě obsahoval již rakousko-uherský trestní zákon, který na českém území platil až do roku 1950, nicméně následně byla tato sankce na určitou dobu z české právní úpravy vyřazena a opětovně zařazena byla až od 1.1.2010. Tento trest by měl tvořit hlavní alternativu k trestu odnětí svobody. Tento trest totiž odsouzeného omezí na osobní svobodě, neboť mu soud uloží, v jakých dnech a v jakých časech musí setrvávat ve svém domově, nicméně na druhou stranu mu umožní zachování rodinných a pracovních vazeb (odsouzený má možnost chodit do práce, bydlet se svojí rodinou, věnovat se jí). Zároveň nelze opomíjet fakt, že trest domácího vězení znamená pro stát významnou ekonomickou úsporu, neboť výkon trestu ve vězení je výrazně ekonomicky náročnější než výkon trestu domácího vězení, kdy odsouzený pobývá ve svém bydlišti, sám si zajišťuje veškeré své potřeby a je pouze pod dohledem Probační a mediační služby. Podstata tohoto trestu je založena na tom, že odsouzený je povinen se zdržovat v určitém obydlí, popř. jen v jeho určité části (může se jednat jak o jeho obydlí, tak třeba o obydlí rodičů či partnera apod.) v době, která je soudem časově vymezena. Soud přitom v současné době má možnost vymezit dobu, kdy je odsouzený povinen se v obydlí zdržovat zcela libovolně dle uvážení soudu, čímž je možné velmi přesně reflektovat například na pracovní či studijní potřeby odsouzeného stejně jako na čas, který odsouzený potřebuje k tomu, aby přicestoval do zaměstnání, ale zohledňovány jsou soudem i třeba potřeby spojené s péčí o nezletilé děti odsouzeného (např. vyzvedávání ze školy, družiny apod.) stejně jako nutnost obstarat si některé nezbytné záležitosti (např. pochůzky po úřadech, nákupy). Soud může také odsouzenému povolit například návštěvy bohoslužeb, popř. náboženských shromáždění, a to jak v pracovních dnech, tak i ve dnech pracovního volna. Zároveň však nesmí být režim nastaven natolik volně, aby nepostihl odsouzeného na svobodě. Je nutné, aby byl dostatečně postižen, jinak by se nejednalo o trest.⁴⁷

---

⁴⁷ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-221-1, s. 139.

Obecně platí, že trest domácího vězení je možné uložit pouze za přečin (tedy trestný čin nedbalostní anebo úmyslný, u kterého trestní sazba nepřesahuje pět let) za podmínky, že jsou splněny zákonné předpoklady, které jsou uvedeny v ustanovení § 60 trestního zákoníku. To znamená, že s ohledem na povahu a závažnost trestného činu stejně jako osobní poměry a osobnost pachatele lze mít důvodně za to, že uložení trestu domácího vězení postačí k tomu, aby bylo dosaženo adekvátního postihu, a především nápravy pachatele. Dále je nutné, aby pachatel poskytl písemný slib (závazek), že se v soudem stanoveném časovém rozmezí bude skutečně zdržovat ve svém obydlí, které bude soudem určeno v rámci rozsudku. Dále je nutné, aby se pachatel trestného činu zavázal rovněž k tomu, že v případě kontroly vykonávané probačním úředníkem poskytne veškerou součinnost. Trest domácího vězení lze uložit až na dva roky, přičemž jej lze uložit jako samostatný trest anebo společně s jinými tresty. Z podstaty věci jej však nelze uložit například společně s odnětím svobody anebo s podmíněným trestem odnětí svobody, oproti tomu například peněžitý trest, popř. jiné alternativní tresty připadají spolu s domácím vězením jednoznačně v úvahu. Vedle dalších trestů má soud možnost pachateli uložit rovněž přiměřená omezení, popř. přiměřené povinnosti. Typicky např. může po pachateli požadovat, aby se zdržel účasti na určitých akcích, zdržel se konzumace alkoholu či jiných návykových látek, naopak po něm může požadovat, aby docházel do zaměstnání, popř. si aktivně práci hledal, docházel do školy (pokud ještě studuje) apod. Pokud pachatel svým jednáním způsobil škodu, popř. nemajetkovou újmu anebo vzniklo bezdůvodné obohacení, může mu být uložena také povinnost nahradit vzniklou škodu, nemajetkovou újmu, popř. vydat bezdůvodné obohacení. Obecně se jedná o povinnosti a omezení, které mají vést k tomu, aby pachatel vedl do budoucna řádný život. V případě, že se jedná o pachatele, který je věkem blízký mladistvým, lze uložit rovněž výchovná opatření a výchovné povinnosti.⁴⁸

Zákon samozřejmě předpokládá i variantu, že pachatel nebude dodržovat pravidla, která budou v rozsudku stanovena. V takovém případě je dle ustanovení § 61 trestního zákoníku, ze kterého plyne, že trest domácího vězení je možné při porušení podmínek výkonu trestu přeměnit na trest odnětí svobody (před novelou trestního zákoníku, která byla provedena zákonem č. 330/2011 Sb. byl náhradní trest odnětí svobody stanovován již v rozsudku, po této novele však dochází k přeměňování trestu až tehdy, pokud je to skutečně potřeba).

---

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 815.

V současnosti je však úprava koncipována tak, že „soud může přeměnit trest domácího vězení (a to i během jeho výkonu) na trest odnětí svobody, jestliže pachatel výkon tohoto trestu maří některým z taxativně uvedených způsobů (viz dále). Při rozhodování o přeměně je přitom soud vázán přepočítací formulí, podle které každý i jen započatý den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody.“⁴⁹ Standardně se postupuje tak, že každý nevykonaný den trestu domácího vězení se započítává jako den trestu odnětí svobody, který bude muset pachatel vykonat.⁵⁰

3.3 Obecně prospěšné práce

Dalším velmi oblíbeným a často využívaným alternativním trestem jsou obecně prospěšné práce, které jsou upraveny v ustanoveních § 62 až § 65 trestního zákoníku. Uložení trestu obecně prospěšných prací je možné v případě, že se pachatel dopustil přečinu. Lze jej uložit jako trest samostatný, v takovém případě je nutné, aby bylo s ohledem na okolnosti případu povahu a závažnost spáchaného trestného činu stejně jako vzhledem k osobě pachatele a jejím osobním poměrům možné usuzovat na to, že je uložení takového trestu dostatečné k tomu, aby bylo dosaženo postihu a nápravy pachatele. V ostatních případech lze tento trest uložit kumulativně společně s jinými typy trestů. Jako samostatný trest lze obecně prospěšné práce uložit i v případě, kdy to trestní zákoník výslovně u konkrétního trestného činu nepředpokládá. Pro trest obecně prospěšných prací je charakteristická skutečnost, že se jedná ve své podstatě o legální nucené práce. Skutečnost, že se jedná o alternativní trest, je dána již tím, že jej lze, za předpokladu, že pachatel tento trest nevykonává tak, jak bylo soudem stanoveno, popř. dojednáno s probačním úředníkem, přeměnit na trest odnětí svobody. Při přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody se postupuje tak, že jedna hodina trestu obecně prospěšných prací, která nebyla vykonána, se přemění na jeden den trestu odnětí svobody. Zásadní charakteristikou trestu obecně prospěšných prací je také skutečnost, že se zásadně neukládá v případě, kdy byl témuž pachateli tento trest již v posledních třech letech uložen a následně mu byl přeměněn na trest odnětí svobody.⁵¹

---

⁴⁹ ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, (1). ISSN 1213-5313, s. 1.

⁵⁰ Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník. *Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © [cit. 09.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

⁵¹ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: k 1.8.2011*. Olomouc: ANAG, 2011-. Právo (ANAG). ISBN 9788072636778, s. 213-214.

Důležitým charakteristickým rysem trestu obecně prospěšných prací je pak také skutečnost, že odsouzený má povinnost tento trest vykonat osobně, bezplatně, a to ve svém volném čase. Obecně prospěšné práce lze odsouzenému uložit v rozsahu 50 – 300 hodin. Při rozhodování o konkrétní délce trestu je nutné se řídit obecnými pravidly, jejichž prostřednictvím jsou upravena hlediska stanovení výměry trestu. Opomenout však nelze při určování výměry trestu ani zdravotní způsobilost pachatele. Pokud by pachatel byl soustavně nezpůsobilý k výkonu práce, není možné mu tento trest vůbec uložit. Stejně jako v případě trestu domácího vězení či podmíněného trestu odnětí svobody je soud dále také oprávněn uložit pachateli přiměřená omezení stejně jako přiměřené povinnosti, která mají pachatele vést k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla je také pachateli ukládána povinnost nahradit škodu, nemajetkovou újmu, popř. vydat bezdůvodné obohacení (pokud nějaký z těchto nároků v důsledku spáchání trestného činu reálně vznikl).⁵²

3.4 Propadnutí majetku

V ustanovení § 66 trestního zákoníku je upraven další alternativní trest, který má poměrně zásadní dopad na majetkové poměry pachatele. Jedná se o trest propadnutí majetku. Tento trest se obvykle ukládá společně s výjimečným trestem odnětí svobody, popř. pokud je pachatel odsuzován za zvlášť závažný zločin, nicméně za alternativní trest jej lze označit z důvodu, že dle ustanovení § 66 odst. 2 trestního zákoníku umožňuje, aby byl tento trest uložen samostatně, pokud lze mít vzhledem k okolnostem případu a osobnosti pachatele za to, že uložení jiného trestu není potřeba. Podmínkou však je, aby byl tento trest výslovně uveden ve zvláštní části trestního zákoníku, jako trest, který lze za určitý trestný čin uložit. Prostřednictvím trestu propadnutí majetku je možné postihovat jak celý majetek pachatele trestného činu, tak i jen část majetku, kterou soud určí. Tato část majetku může být stanovena jak poměrným dílem (např. polovina majetku), tak i vymezením určitých konkrétních věcí, které mají propadnout.⁵³

---

⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 420-421.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 874.

3.5 Peněžitý trest

Dalším alternativním trestem, jehož využití je ve srovnání s propadnutím majetku výrazně častější, je pak peněžitý trest. Je možné jej aplikovat i u jiných než majetkových trestných činů, a to navzdory skutečnosti, že je zřejmá jeho majetková povaha. Pro tento trest je specifické, že jím však obvykle není postizen jen samotný pachatel trestného činu ale i jeho rodina (například partner či vyživované děti), což je při jeho ukládání nutné brát v úvahu. Jedná se totiž o trest, který ve své podstatě představuje výjimku z pravidla, že trestní postih by měl představovat výlučně osobní újmu pachateli trestného činu. Rovněž peněžitý trest může být uložen jako samostatný trest, ale také jako vedlejší trest společně s celou řadou jiných trestních postihů. Samostatně jej lze uložit za předpokladu, že s ohledem na povahu a závažnost spáchaného trestného činu a s přihlédnutím k osobě pachatele a jejím poměrům lze mít za to, že je peněžitý trest v daném případě sám o sobě dostačující. Peněžitý trest z podstaty věci nelze uložit společně s trestem propadnutí majetku. Trestní zákoník upravuje peněžitý trest tak, že pachateli jsou ukládány tzv. denní pokuty. Ty jsou stanoveny prostřednictvím denních sazeb, které se u dospělé fyzické osoby pohybují v rozmezí 20 – 730 sazeb a jedna denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50 000 Kč. Minimální výměra peněžitého trestu tedy činí 2000 Kč a maximální výměra 36,5 milionu Kč. Soud ve svém rozhodnutí uvádí počet denních sazeb, jejich výši a má možnost také stanovit, že bude trest uhrazen v přiměřených splátkách. Částka, která se vybere na peněžitých trestech uložených pachatelům trestné činnosti, pak připadá státu. Pro případ, že by peněžitý trest nebyl vykonán, stanoví pak soud, který jej ukládá rovněž náhradní trest odnětí svobody, který může činit až čtyři roky.⁵⁴

3.6 Propadnutí věci

Dalším trestem, kterým je zasahováno do majetkové sféry pachatele trestného činu, je trest propadnutí věci, popř. jiné majetkové hodnoty, který je upraven v ustanovení § 70 trestního zákoníku. Jedná se o trest, který spočívá v tom, že určitá věc, popř. jiná majetková hodnota je pachateli na základě rozhodnutí soudu odňata. Důležité je, že tento trest je možné uložit jen za předpokladu, že se jedná o věc, popř. jinou majetkovou hodnotu, která pachateli náleží.

---

⁵⁴ JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 424-425.

V jiných případech jej uložit vůbec nelze. To však znamená, že pachatel může být buď vlastníkem věci anebo s takovou věcí jako vlastník nakládá (byť reálně vlastníkem není). Pokud pachatel v mezidobí věc převedl na jinou osobu, nelze rozhodnout o trestu propadnutí věci, nicméně lze ji zabrat prostřednictvím jiných opatření, nejedná se však o trest.⁵⁵

3.7 Zákaz činnosti

Dalším alternativním postihem je zákaz činnosti. Jedná se o trest, jehož prostřednictvím má být pachateli zamezeno v dalším páchání trestné činnosti. Proto má tento trest především za cíl znemožnit pachateli, aby určitou trestnou činnost mohl páchat. Jedná se o trest, jehož prostřednictvím je pachatel trestného činu dočasně na dobu jednoho až deseti let vyřazen z možnosti vykonávat určitá zaměstnání stejně jako povolání či funkce anebo činnosti, ke kterým je potřeba mít určité oprávnění, popř. jsou upraveny ve zvláštních právních předpisech. Pachateli není možné zakázat činnost, ke které nějaké zvláštní povolení není vůbec potřeba. Lze tak například zakázat řízení motorových vozidel, ale nelze zakázat ježdění na kole. Za zmínku stojí i fakt, že tento trest lze uložit také pachateli, který určitou činnost vykonával navzdory skutečnosti, že k ní neměl relevantní oprávnění. V případě, že tento zákaz není dodržen, je možné takové jednání postihovat jako zvláštní trestný čin, kterým je maření výkonu úředního rozhodnutí. Po dobu, kdy je pachateli určitá činnost zakázána ji tedy v žádném případě nesmí vykonávat.⁵⁶

3.8 Zákaz pobytu

V ustanovení § 75 trestního zákoníku je dále upraven rovněž trest zákazu pobytu. Ten lze uložit jen za úmyslný trestný čin na dobu jednoho až deseti let. Jedná se o trest, jehož prostřednictvím je fakticky omezena svoboda pobytu pachatele trestného činu. Jedná se o trest, který je možné uložit jak společně s jiným trestem, tak jako samostatný trest. Pro samostatný trest zákazu pobytu je charakteristické, že jej lze uložit jen v případech, kdy zákon stanoví za trestný čin, za nějž je ukládán, maximálně tři roky odnětí svobody. Zároveň je třeba, aby bylo z povahy spáchaného trestného činu, způsobu jeho spáchání, ale i z osobnosti pachatele a jeho poměrů zřejmé, že uložení tohoto trestu je v daném případě dostačujícím

⁵⁵ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-221-1, s. 145.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 428-429.

postihem. „Bezprostředním účelem trestu zákazu pobytu je vyřadit pachatele z prostředí, s nímž souvisela jeho trestná činnost, kde se projeví její negativní důsledky a které by mohlo i v budoucnosti ovlivnit nebo usnadnit páchaní dalších trestných činů. Do popředí tedy vystupuje zábranná funkce tohoto trestu.“⁵⁷

3.9 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

K alternativním trestům, které byly do českého právního řádu zavedeny až s účinností současného trestního zákoníku až od 1.1.2010 je trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Hlavním účelem tohoto alternativního trestu je zabránit osobám, které se dopouštějí na akcích tohoto typu výtržností. Zásah do práv pachatele je v tomto případě cílen konkrétně na oblast, kde došlo ke spáchání trestné činnosti, v ostatních oblastech pachatel omezován na svobodě není (pokud je tento trest udělen samostatně). Trest se ukládá na dobu jednoho až deseti let. Podmínkou pro uložení tohoto trestu je fakt, že se pachatel v souvislosti s konáním určité sportovní, kulturní, popř. jiné společenské akce dopustil úmyslného trestného činu. Ke spáchání trestného činu přitom v souvislosti s konáním určité akce mohlo dojít jak přímo na místě akce, tak i v jejím okolí. Charakteristickým rysem výkonu tohoto typu trestu je spolupráce s probačním úředníkem, k níž je odsouzený povinen. V praxi to pak znamená, že musí postupovat dle stanového probačního plánu, účastnit se nejrůznějších aktivit směřujících k jeho převýchově. V době konání akce, na níž má odsouzený zapovězený přístup, se má povinnost dostavit na služebnu Policie ČR, kde setrvává po dobu konání akce, čímž je fakticky zamezeno tomu, aby se takové akce účastnil.⁵⁸

3.10 Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti

V tomto případě se jedná o relativně málo využívaný trest na osobní cti pachatele trestného činu, jehož prostřednictvím je zasahováno do nemajetkových práv pachatele. Jedná se o tresty, jejichž prostřednictvím je ochraňována především určitá „čistota“ veřejného života stejně jako nezávadný výkon vojenských funkcí. Pro tento typ trestů je charakteristické, že je

---

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 952.

⁵⁸ JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 430-431.

nelze uložit samostatně, čímž nejsou zcela plnohodnotnou alternativou k trestu odnětí svobody, ale jde o tresty, které se ukládají společně s trestem odnětí svobody, který musí činit nejméně dva roky. Zároveň se jedná o tresty, které se ukládají jen fakultativně.⁵⁹

3.11 Vyhoštění

V ustanovení § 80 trestního zákoníku je upraven trest vyhoštění. Jedná se o trest, který se týká pouze cizinců, a to jen za podmínky, že uložení tohoto trestu vyžaduje bezpečnost lidí, majetku, popř. jiný obecný zájem. V tomto případě je možné trest uložit jako trest samostatný (tj. alternativu k trestu odnětí svobody), ale i jako trest ukládaný vedle jakéhokoliv jiného trestu (vyjma zákazu pobytu, není také moc vhodné jej ukládat například vedle obecně prospěšných prací, s ohledem na fakt, že pachatel nemůže vykonávat obecně prospěšné práce, pokud již byl vyhoštěn). Vyhoštění se zásadně ukládá na jeden až deset let, lze jej uložit rovněž na dobu neurčitou (vždy se bere v potaz i to, jaká byla závažnost trestného činu, za který se trest ukládá, ale i možnost nápravy pachatele, jeho osobnost a osobní poměry stejně jako je tomu u ukládání jiných trestných činů).⁶⁰

---

⁵⁹ JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5, s. 431-432.

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 982.

4 METODIKA VÝZKUMU

Z metodického hlediska byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která byla realizována formou polostrukturovaných rozhovorů, neboť v rámci kvalitativního výzkumu se poznatky získávají z toho, co lidé o problematice říkají, eventuálně, co o problematice napíší. Pro účely této práce byla zvolena ústní výpověď, která dávala větší prostor pro doplňující dotazy výzkumníka na respondenty, které jsou charakteristické pro polostrukturované rozhovory. Výhodou kvalitativní strategie tak i v souvislosti s možností případně reflektovat na vývoj samotného získávání informací (rozhovoru) je skutečnost, že jednotlivé jevy je možné zkoumat více do hloubky než v případě kvantitativní výzkumné strategie, je možné zkoumat jejich příčiny a důsledky stejně jako vzájemné souvislosti problematiky, což je v případě tohoto výzkumu žádoucí.⁶¹ Rozhovory byly sestaveny dva, jeden byl určen osobám, které byly odsouzeny za trestný čin k výkonu některého z alternativních trestů, druhý rozhovor byl pak určen pracovníkům Probační a mediační služby v Pardubicích. Stěžejní důraz je kladen na kazuistiku, které vzniknou v návaznosti na rozhovory s odsouzenými, informace jsou však za účelem určité míry objektivity doplněny také pohledem pracovníků Probační a mediační služby. Oba dotazníky jsou k dispozici v příloze č. 1 (dotazník pro odsouzené) a v příloze č. 2 (dotazník pro pracovníky Probační a mediační služby).

Metodický postup byl takový, že nejprve byla připravena první (pracovní) verze dotazníků, následně byly za pomoci sociálních sítí vyhledány osoby z řad odsouzených, které měly zájem se podělit o svůj názor. V tomto případě nebyl důraz kladen na to, aby osoba byla ve výkonu trestu, ale bylo důležité, aby měla o problematice povědomí a byla schopná se vyjádřit k problematice. Z tohoto důvodu také v rámci pilotní studie nebyl kladen důraz na to, aby osoby pocházely přímo z Pardubického kraje. Tímto způsobem se na základě spolupráce se třemi dobrovolníky podařilo získat zpětnou vazbu na první verzi dotazníku. Důraz byl kladen na to, aby byl polostrukturovaný rozhovor pro respondenty srozumitelný a nedocházelo k nedorozuměním. V důsledku zpětné vazby od tří respondentů se podařilo provést drobné (zejména jazykové úpravy). Podobně bylo postupováno i s rozhovory určenými pro pracovníky Probační a mediační služby, kde se však podařilo získat zpětnou vazbu jen od dvou informátorů. I v tomto případě byly na základě jejich zpětné vazby

---

⁶¹ WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada, 2013. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3920-5, s. 49.

poskytnuté v rámci pilotní studie provedeny dílčí změny, které napomohly k větší srozumitelnosti a jednoznačnosti celého dotazníku.

Poté, co byl hotov dotazník pro obě skupiny respondentů, byla oslovena Probační a mediační služba v Pardubicích, kde byli osloveni jednotliví pracovníci. Ti, kteří měli zájem se do výzkumu zapojit, následně oslovili i některé odsouzené, se kterými v daný moment, popř. v minulosti pracovali. Pokud měl odsouzený zájem se výzkumu účastnit, ozval se na kontakt, který obdržel od pracovníka Probační a mediační služby. Výzkumník tak neměl informaci o tom, kdo přesně byl osloven, dokud se konkrétní odsouzený sám neozval, čímž byla zaručena anonymita odsouzených. Pokud se odsouzený výzkumníkovi ozval s tím, že má zájem se účastnit výzkumu, dostal po telefonu základní informace o cíli výzkumu, jeho účelu (zpracování závěrečné práce) a zaměření a bylo domluveno osobní setkání. Většina osobních setkání probíhala v příjemném prostředí kaváren či restauračních zařízení, v jednom případě bylo domluveno setkání u respondenta v zaměstnání.

Všichni respondenti byli před zahájením rozhovoru poučeni o tom, že jejich účast v rozhovoru je zcela dobrovolná, že mohou dotazování kdykoliv ukončit, pokud by v něm z jakýchkoliv důvodů nechtěly pokračovat (s ohledem na fakt, že někteří respondenti byli ještě ve výkonu alternativního trestu, byl na tuto otázku kladen velký důraz, aby neměly pocit, že pokud nevyhoví, mohou být například více kontrolováni, popř. to může ovlivnit jejich výkon trestu apod.). Dále byly informovány o tom, za jakým účelem je výzkum realizován, že odpovědi respondentů poslouží výlučně pro účely zpracování této práce a že výsledky nebudou nikde jinde prezentovány. Vedle toho byli respondenti rovněž informováni, že jejich odpovědi budou anonymizovány, nikde nebude uvedeno jejich skutečné jméno (jména, která jsou uvedena u kazuistik byla záměrně pozměněna) a stejně tak nebudou uváděny údaje, které by mohly vést k jednoznačné identifikaci respondenta. Dále byli respondenti informováni o tom, že rozhovor je nahráván. Respondenti následně odsouhlasili, že s rozhovorem a využitím dat pro účely výzkumu souhlasí. Poté bylo započato s nahrávaným dotazováním. Podobným způsobem bylo postupováno rovněž u pracovníků Probační a mediační služby, kteří také nejprve dostali veškeré informace a poté odsouhlasili svoji účast ve výzkumu v rámci této práce.

Poté co byly realizovány veškeré rozhovory, bylo přistoupeno k jejich vyhodnocení, které bylo realizováno metodou otevřeného kódování. Otevřené kódování je metoda, kdy je

rozhovor nejprve rozdělen na jednotky (kódy), které obvykle sestávají z jednotlivých vět, někdy pouze z jednotlivých slov, která pojednávají o konkrétní problematice. Tyto kódy jsou pak systematicky seřazovány do jednotlivých kategorií, prostřednictvím kategorií se tak lze dozvědět například o tom, jakou trestnou činnost odsouzený spáchal, co ho k tomu vedlo, jak na danou situaci nahlíží nyní, ale třeba i o tom, jaký trest mu byl uložen, jak probíhá jeho výkon apod. Kategorií lze formulovat celou řadu a reflektují to, co respondenti o problematice vypovídají v návaznosti na otázky, které jsou jim kladeny. V optimálním případě pak prostřednictvím jednotlivých kategorií lze naplnit cíle práce. Kódy se tedy seskupují v rámci jednotlivých kategorií. U jednotlivých kategorií lze sledovat jejich různé vlastnosti a dimenze, čímž se zde naplno projevuje výhoda kvalitativního výzkumu.⁶²

Vyhodnocovány byly nejprve samostatně rozhovory jednotlivých respondentů z řad odsouzených, jimž byly uloženy alternativní tresty, následně pak byly vyhodnocovány rozhovory respondentů z řad pracovníků Probační a mediační služby. Následně byly v některých otázkách dávány odpovědi respondentů do kontextu s tím, co uvedly pracovníci Probační a mediační služby. Na základě rozhovorů odsouzených byly vytvořeny kazuistiky, které jsou prezentovány v následující kapitole, kazuistiky pak byly doplněny výpověďmi pracovníků probační a mediační služby k relevantním otázkám. Za účelem formulace závěrů je pak využita rovněž metoda analýzy, syntézy a dedukce.

---

⁶² GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4, s. 50.

5 VLASTNÍ VÝZKUM

Vlastní výzkum je rozdělen na kazuistiky, které jsou celkem čtyři a poměrně detailně v návaznosti na dotazník pro odsouzené k alternativním trestům, představují případ konkrétního jedince a pojednávají o jeho vnímání a hodnocení alternativního trestu. Druhá část kapitoly zaměřené na výzkum pak představuje výsledky rozhovorů realizované s pracovníky Probační a mediační služby, kteří výpovědi respondentů doplňují o své postřehy. Celkem se jednalo o tři respondenty.

5.1 Kazuistiky

Kazuistiky jsou celkem tři, přičemž rozhovorů se účastnili dva muži a jedna žena ve věku od 30 do 45 let. Jména jednotlivých respondentů byla za účelem zajištění jejich anonymity změněna. Každý z nich měl uložený jiný alternativní trest, proto je zde prostor pro určité srovnání.

5.1.1 Kazuistika č. 1

Základní údaje:

Jméno: David

Věk: 38 let

Vzdělání: vyučen

Pracovní zařazení: zaměstnanec v továrně

Druh alternativního trestu: obecně prospěšné práce v rozsahu 80 hodin

Trestný čin: krádeže

V minulosti trestán: ano, podmíněným odnětím trestu svobody rovněž za majetkovou trestnou činnost

Osobní a rodinná anamnéza:

Pan David má 38 let, bydlí s matkou, není ženatý, nemá děti, v minulosti měl několik vztahů se ženami, které však dlouho nevydržely. S matkou nemají optimální vztah, matka mu opakovaně vytýká jeho styl života, otce pan David již nemá, neboť zemřel na onkologické onemocnění před čtyřmi lety. Pan David má rovněž staršího bratra, který žije v hl. m. Praze, moc se nevidají. Má pár přátel, se kterými obvykle „chodí na pivo, zahrát si šipky do hospody a tak.“

Pracovní anamnéza:

Pan David je vyučený jako topenář, v současné době však pracuje jako operátor výroby v továrně na výrobu automobilových součástek, protože si zde vydělá více peněz než ve svém oboru. Před tím byl několik let nezaměstnaný, příležitostně chodil na brigády a připouští občasnou majetkovou trestnou činnost, za kterou byl trestán jak v případě, kdy mu byly uloženy obecně prospěšné práce, tak i při předchozím trestu, kdy mu bylo odsouzení podmíněčně odloženo. Dobu „*podmínky*“ zvládl bez toho, aby se přišlo na další jeho krádeže, čímž do výkonu trestu nenastoupil. Celkově pan David příliš zájem o práci nemá, nebaví ho, ale potřebuje peníze, co by chtěl dělat jiného neví.

Sociální anamnéza:

Pan David žije s matkou v rodinném domě, který patří matce, vlastní bydlení nemá, jeho výdělek je průměrný, nicméně před tím dlouhou dobu nepracoval, což vedlo k tomu, že má několik půjček a kreditních karet, které se dle svých slov snaží splácet, nicméně z důvodu poměrně vysokých úroků mu to jde pomalu. Peněz má dle svých slov stále nedostatek, hodilo by se mu jich více, aby si mohl „*život taky trochu užít*.“ Jeho sociální situace tak není zcela uspokojivá.

Zdravotní anamnéza:

Pan David je zdravý, v dětství prodělal běžné choroby, zdravotní stav mu v práci ani ve výkonu trestu nebrání.

Vlastní příběh:

Pan David připouští, že od mládí měl chuť si užívat život a neměl na to dostatek peněz, práce, kterou mohl dělat se svým vzděláním ho navíc nebavila, takže z každé práce obvykle brzo

odešel, nicméně na zábavu prostředky potřeboval. Brigády mu nestačily, a tak se rozhodl, že si bude přivydělávat krádežemi. Krádeží se dopouštěl od svých 21 let více méně pravidelně, někdy více, někdy méně. Vykrádal např. chaty v chatařských oblastech, automobily, ukradené předměty pak prodával. Následně byl jednou v roce 2011 zadržen policií, neboť v jedné chatě byl tichý alarm, o kterém nevěděl a bylo s ním zahájeno trestní řízení. Tehdy byl jako prvotrestaný postížen podmíněným trestem odnětí svobody. Později se pak rozhodl, že osloví před obchodem s oblečením, kosmetikou a dalšími produkty dívky, které odcházejí bez nákupu zejména z řad mladších dívek, které leckdy nemají peníze na zbytek, zeptá se co se jim v obchodě líbilo a nabídne jim, že jim to přinese za polovinu ceny, za kterou zboží prodává daný obchod. To byl postup, který se mu velmi osvědčil, zejména byl vhodný u kosmetických produktů, ale i třeba u bižuterie či menšího oblečení. Ačkoliv se naučil různé triky, jak odstranit zabezpečení či zabránit tomu, aby se rozezněl alarm, několikrát byl při činu přistižen, nicméně kradl pouze věci s hodnotu do 5000 Kč, tedy se dopouštěl jen přestupků, za které v případě potřeby uhradil pokutu. Nicméně později přestal být o jeho „služby“ takový zájem, a tak se opět rozhodl pro změnu a vloupal se do několika chat a automobilů, přičemž při jedné této akci byl přistižen, navíc měl u sebe věci i z dalších krádeží z jiných vozidel. Následovalo trestní stíhání a odsouzení. Pan David se velmi bál vězení a sám měl zájem na tom, aby mu byl uložen nějaký alternativní trest. Soudce nakonec rozhodl, že mu bude uložen trest obecně prospěšných prací v rozsahu 80 hodin, zároveň mu byla uložena rovněž povinnost splácet škodu, kterou poškozeným svým jednáním, za které byl postížen způsobil.

První pocity spojené s uložením tohoto trestu byly smíšené, na jednu stranu byl pan David rád, že nepůjde do vězení, na druhou stranu vykonávat tento typ prací se mu nechtělo. Následně se spojil s probačním úředníkem a byla mu určena práce u technických služeb ve městě, z čehož dle svých slov nebyl příliš nadšený. Zároveň se v té době snažil nepáchat další trestnou činnost a hledat si práci, což mu trochu kolidovalo s trestem obecně prospěšných prací, nicméně s pomocí probačního úředníka zjistil, že se to dá velmi dobře skloubit. Práci v továrně si našel a měl naplánované směny, ve dny, kdy neměl směny, chodil si odpracovat trest obecně prospěšných prací, na což byl spolu s vedoucím technických služeb zpracován po dohodě s probačním úředníkem jasný harmonogram, který pan David dodržoval. Odpracovat obecně prospěšné práce nakonec zvládl za 3 měsíce. První dny výkonu trestu ho práce moc nebavila, bral to jako „nutné zlo,“ nicméně následně se spřátelil s několika pracovníky technických služeb, kteří s ním pracovali a již pro něj byla situace snesitelnější, byť měl málo

volného času, což mu vadilo. Stále si však uvědomoval, že mohl být odsouzen i k trestu odnětí svobody a snažil se trest vykonávat zodpovědně. Práce, které vykonával byly různé, například péče o veřejnou zeleň, odvoz odpadu apod. Probační úředník s ním spolupracoval spíše v prostorách probační a mediační služby a viděli se jen párkrát za účelem zajištění organizačních záležitostí, nicméně i to považuje pan David za přínosné, na samotný výkon obecně prospěšných prací se přišel probační úředník podívat prý jen jednou, byla zde však dohoda s vedoucím skupiny, který jeho přítomnost evidoval a s Probační a mediační službou byl v kontaktu.

Hodnocení alternativního trestání v ČR:

Pan David uvádí, že v době výkonu trestu pro něj tento trest byl skutečně trestem, moc ho to zpočátku nebavilo a pociťoval omezení ve volném čase. Na druhou stranu uvádí, že je rád, že nešel do vězení, protože toho se bál a myslí si, že alternativní trest ho „nakopl, protože jsem si našel práci, aktuálně už nějakou dobu nekradu, snažím se i srovnat vztahy s mámou.“ Zároveň dodává, že to však nebylo jen trestem obecně prospěšných prací, ale i tím, že měl možnost hovořit s probačním úředníkem, který se snažil být nápomocný a v mnoha ohledech přehodnotil své priority a postoje. Celkově si pan David myslí, že je dobře, že zde obecně prospěšné práce jsou a určitě je to trest, ale může to člověku do určité míry změnit život, pomoci k novému začátku. Za negativa považuje zejména nedostatek možností vykonávat nějakou zajímavější práci v rámci obecně prospěšných prací. Jemu samotnému dal výkon alternativního trestu a rozhovor s probačním úředníkem jiný pohled na některé věci, naopak mu vzal na nějaký čas volný čas. Pan David tento trest ve svém životě považuje za určitý mezník, čímž jej hodnotí jako přínosný.

5.1.2 Kazuistika č. 2

Základní údaje:

Jméno: Aneta

Věk: 30 let

Vzdělání: vysokoškolské

Pracovní zařazení: masérka, fyzioterapeutka

Druh alternativního trestu: peněžitý trest ve výši 100 000 Kč (jednalo se o 100 denních sazeb po 1000 Kč), podmíněné odsouzení na 6 měsíců s odkladem na jeden rok bez dohledu

Trestný čin: neodvedení daně a pojistného

V minulosti trestána: ne

Osobní a rodinná anamnéza:

Paní Aneta pochází z rodiny poměrně úspěšných podnikatelů, rodiče provozují kamenný obchod s knihami a rovněž e-shop, má jednu starší sestru, která má již svoji vlastní rodinu a žije v Ostravě. Paní Aneta je vdaná, doposud bezdětná, s manželem má dobrý vztah stejně jako s rodiči a sestrou.

Pracovní anamnéza:

Paní Aneta vystudovala fyzioterapii, již za studií si brigádně přivydělávala předcvičováním skupinových lekcí cvičení a masážemi. Později po ukončení studia zůstala u jednoho ze zaměstnavatelů na částečný úvazek, zároveň ji však již tehdy oslovovali někteří zákazníci či lidé z okolí například se žádostí o masáž, kterou tehdy dokud neměla podnikatelské oprávnění, vykonávala „na černo.“ V zaměstnání však zůstat nechtěla, nebavilo ji to, chtěla práci dělat jinak. Na dotaz, zda tam nemohla získat nové zkušenosti odpovídá, že „*i když člověk potřeboval, nebylo se tam moc koho zeptat.*“ Proto se rozhodla založit si vlastní praxi. V prvním místě podnikání se jí nedařilo, ve druhém to bylo lepší, nicméně příjmy nebyly takové, jak by si představovala.

Sociální anamnéza:

Paní Aneta pochází z rodiny poměrně úspěšných podnikatelů, kteří jsou poměrně movití. Byla tak v dětství a dospívání zvyklá na určitý standard. S manželem, se kterým si jinak výborně rozumí, jej však nedosahují, neboť manžel pracuje jako kurýr, jeho příjem je podprůměrný, paní Aneta je aktuálně OSVČ věnující se fyzioterapii, masáží a doprovodnému prodeji zboží, nicméně praxe zatím nevydělává to, co by paní Aneta potřebovala. Manžel má navíc z minulosti dluhy, které musejí splácet. Bydlí ve čtvrtdomku, který je dispozičně řešen jako byt 2kk ve dvou patrech, což paní Anetě nevyhovuje, neboť bydlení považuje za malé, do budoucna by chtěla rodinu a pro ni dům. Lze tedy shrnout, že sociální situace paní Anety není zcela neutěšená, nicméně je z jejího pohledu nedostačující, což bylo také motivem trestné činnosti.

Zdravotní anamnéza:

Paní Aneta je zdravá, má však potíže se zády, se kterými se léčí u ortopeda. V dětství prodělala běžná onemocnění. Její zdravotní stav by tak volbu trestu ani jeho výkon neměl ovlivňovat.

Vlastní příběh:

V prvním místě podnikání, do kterého paní Aneta dost investovala jí však podnikání nevyšlo, ve druhém se jakž takž rozjelo, byt klientů není tolik, kolik by si představovala. Vzhledem k nutnosti se nějak živit a vysokým nákladům, které jsou s takovou praxí spojeny, se rozhodla, že část příjmů nebude danit, čímž si zvýší svůj příjem. Proto také nevydávala účtenky, které klienti mnohdy ani nechtěli a peníze nedanila, neodváděla z nich povinné platby. Bohužel jednoho ze zákazníků to po určité době začalo zajímat, zdokumentoval, že účtenky nedává, dále nahrál rozhovor a paní Anetu udal. Ačkoliv se situace jevila tak, že věc není příliš průkazná, našly se další svědci, dokonce i lidé, kterým sama říkala, že takto postupuje (zde se jednalo o jedince z širší rodiny), čímž byla paní Aneta odsouzena. Vzhledem k tomu, že se jednalo o vůbec první trestněprávně relevantní jednání, byla odsouzena k peněžitému trestu a podmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání 6 měsíců s odkladem na rok. Paní Aneta se však nedomnívala, že by udělala něco až tak špatného, její pohled na věc je takový, že daňově optimalizují v České republice všichni. Proto se proti

rozsudku v prvním stupni odvolala, krajský soud však rozhodnutí potvrdil. Následně tedy peněžitý trest zaplatila a aktuálně je ještě v podmínce. Vzhledem k tomu, že jí nebyl ustanoven dohled probačního úředníka, s probačními úředníky v kontaktu není, peněžitý trest uhradila jednorázově, jak uvedla „*chtěla jsem to mít z krku.*“ Vzhledem k tomu, že jej uhradila velmi rychle a jedná se o specifický trest, je poměrně obtížné rozebrat vývoj jejích pocitů, ale právě pocit, že se jedná o zbytečný zásah do rodinného rozpočtu, který dle jejích slov „*k ničemu nevede*“ patrně převažoval po většinu času. Pokud se týká podmíněného odsouzení, lhůta by měla uplynout za dva měsíce a paní Aneta se na to již velmi těší.

Hodnocení alternativního trestu:

Paní Aneta tento trest vnímá jako rychlý, ale jako citelný zásah do rodinného rozpočtu, vyjadřuje se, že trest nepovažuje za spravedlivý. Paní Aneta má za to, že takový trest nikomu nepomůže a jí i jejím potenciálním dětem naopak uškodí, neboť přišla o významnou část svých úspor, které si spořila na mateřskou dovolenou. Jak je zřejmé trest vnímá jako finanční ztrátu, žádné jeho přínosy nespátřuje. Za větší problém přitom považuje jednoznačně trest peněžitý, to, že byla rovněž podmíněně odsouzena k trestu odnětí svobody v rozhovoru ve své podstatě přechází. Je zde tudíž otázkou, nakolik trest splnil svůj účel.

5.1.3 Kazuistika č. 3

Základní údaje:

Jméno: Martin

Věk: 45let

Vzdělání: středoškolské

Pracovní zařazení: prodavač

Druh alternativního trestu: domácí vězení na 1 rok

Trestný čin: neoprávněné podnikání

V minulosti trestán: ano (za trestný čin podvodu)

Osobní a rodinná anamnéza:

Pan Martin pochází z rozvedené rodiny, matka si našla nového partnera, se kterým pan Martin zejména v období dospívání příliš nevycházel. Brzy se odstěhoval z domova ke svému otci, se kterým žil sám. Má mladšího bratra z druhého manželství matky, se kterým si dobře rozumí, bratr však žije v zahraničí, kontakty mezi nimi jsou spíše telefonické, vídají se málo. Aktuálně je pan Martin tři roky ženatý, předtím dlouho partnerky střídal.

Pracovní anamnéza:

Pan Martin pracuje již řadu let jako prodavač v prodejně fototechniky, předtím pracoval v jiných prodejnách, popř. také jako kurýr či jako pomocná síla v zaměstnání. Má středoškolské vzdělání (gymnázium). Práci vykonává především kvůli penězům, které mu obvykle nestačí.

Sociální anamnéza:

Pan Martin se chronicky potýká s nedostatkem peněz, má řadu úvěrů a minimální podporu ze strany své rodiny či manželky, která sice pracuje, nicméně peníze do rodinného rozpočtu obvykle nedává, spíše je investuje do svého vzdělávání, zábavy a dalších aktivit. S manželkou pan Martin bydlí v garsoniéře, manželka by si přála větší bydlení, ale sama pro to příliš nedělá.

Zdravotní anamnéza:

Pan Martin je zdravý, o tom, jaké nemoci prodělal v dětství, nemá příliš přehled, lze však uzavřít, že na výkon trestu by zdravotní stav neměl mít žádný dopad.

Vlastní příběh:

Nedostatek peněz, se kterým se pan Martin potýká již řadu let a neochota bankovních institucí poskytnout mu další úvěr jej před časem přivedl ke spáchání trestného činu podvodu, za který byl dříve odsouzen, vzhledem k tomu, že se jednalo o podvod v rozsahu více než 2000 000 Kč, byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, má tedy možnost srovnat výkon trestu odnětí svobody s výkonem trestu domácího vězení, což je velmi cenným příspěvkem pro tuto práci. Následně poté co vyšel z výkonu trestu, ze kterého byl za dobré chování propuštěn po polovině trestu, se snažil žít řádným životem, nicméně nadále mu život ztěžovaly dluhy. Poté se seznámil s manželkou, u které měl dále také zájem ji občas někam

pozvat či jí vypomoci, což byl dalším nákladem. Zvážil všechny možnosti a následně se rozhodl, že s ohledem na fakt, že jeho velkou zálibou je hudba, bude na internetu vyhledávat na méně známých portálech (např. Discogs apod.) hudební nosiče, které zde někdo prodává velmi levně, nicméně na jiných portálech (např. Aukro, Ebay.com, Amazon.com) se prodávají výrazně draž. Takto postupoval posledních několik let a poměrně se mu dařilo. Vedle této činnosti docházel do práce, čímž měl tuto aktivitu jako poměrně zajímavý přivýdělek, který mu v lepších měsících vydělal okolo 20 000 Kč. Živnostenské oprávnění si však za tímto účelem nevyřídil a příjmy nedanil s tím, že s ohledem na nutnost hradit z některých zemí DPH a clo, nějakého nákladu na nákup, poplatků za prodej na jiném portálu by se mu to jako živnost zdaleka tak nevyplácelo. Nicméně po několika letech přišlo na policii věrohodné anonymní udání, které poměrně detailně popsalo aktivity pana Martina. Policie následně zjistila jeho notebook a z historie zjistila, jaké transakce realizoval, zjistila rovněž, kolik podobných aktivit eviduje celní správa s ohledem na nutné clo a DPH, které se u některých nosičů platilo, zjistila také počet zásilek, které panu Martinovi chodí, že se mnohé vzácnější nosiče opakovaly, což vedlo k tomu, že mu bylo před soudem neoprávněné podnikání a spolu s ním i neodvedení daně bez problémů prokázány. Vzhledem k výši škody však bylo přistoupeno k uložení trestu domácího vězení. Soud bral také v potaz, že pan Martin má doma manželku, má rodiče v důchodovém věku (jeho otec žije sám a pan Martin mu občas vypomáhá), navíc pan Martin pracuje a je nežádoucí, aby ze zaměstnání musel odejít do výkonu trestu. Vzhledem k tomu, že pan Martin pracuje na směny (sudý a lichý týden), byla mu povinnost být doma stanovena s přihlédnutím k této pracovní době).

Poté co byl panu Martinovi trest domácího vězení uložen byl velmi rád, že nebyl potrestán odnětím svobody a měl dojem, že se pro něj příliš nezmění. Následně jej překvapilo, že od probačního úředníka dostal poměrně málo instrukcí, instrukce se vztahovaly hlavně ke kontrolám prostřednictvím náramku, namátkovým kontrolám, byl dotazován, zda má pevnou linku jako telefon, což neměl, ale již se musel například sám dotazovat, jak řešit např. mimořádné situace kdy bude muset k lékaři, jak řešit třeba změny směn v práci, které jsou někdy (např. v období dovolených potřeba apod.). Celkově měl z probačního úředníka spíše dojem, že jej obtěžuje. Jak uvádí, kontrolován byl hlavně náramkem, který nosí po celou dobu, namátková kontrola přišla jen dvakrát za deset měsíců. V průběhu výkonu trestu pak pan Martin zjistil, že ačkoliv si myslel, že se pro něj nic nezmění, výkon trestu domácího vězení velmi ovlivnil jeho život, neboť se např. nemůže spontánně někde zdržet, nemá

možnost jít spontánně např. na tenis, který je jeho další zálibou, nemá možnost třeba dojet pro manželku autem, žena se proto musela naučit jezdit například na kurzy, na které často jezdí s ohledem na svoji profesi i do poměrně vzdálených míst (např. do Brna, Ostravy, o Praze či Hradci Králové ani nemluvě) jezdit sama, příliš jí to nevyhovuje. Zjišťuje, že ho tak výkon trestu ve skutečnosti velmi omezuje a těší se již na to, až bude mít trest zcela vykonán. Přiznává, že ho nenapadlo, že výkon trestu bude tak náročný, protože leckdy musel např. známým či rodině vysvětlovat, že nemůže někam přijít, protože je ve výkonu trestu a je kontrolován náramkem, což mu přijde velmi nepříjemné, nicméně je si vědom, že o výkonu trestu odnětí svobody by se okolí patrně také dozvědělo. Zhodnotit pohled po výkonu trestu zatím nemůže, protože je stále ve výkonu trestu.

Hodnocení alternativního trestu:

Samotný trest pan Martin hodnotí jako lepší alternativu než trest odnětí svobody, která však vyžaduje značnou míru vůle na straně odsouzeného, což vede k tomu, že po psychické stránce je tento trest dle jeho názoru velmi náročný. Zároveň však uvádí, že funguje skutečně jako trest. Z hlediska přínosů, které pan Martin zmiňuje, je významné zejména určité posílení vůle, důraz na osobní odpovědnost odsouzeného. Pan Martin se dle svých slov za těch deset měsíců velmi zlepšil. Naučil se na sobě také pracovat. A jak uvádí, trest mu vzal podstatnou část svobody, zábavu a možná i některé přátele. Zároveň uvádí, že není z trestu nadšen, opravdu přinesl řadu komplikací do běžného života, nicméně na druhou stranu uvádí, že ho trest zcela jistě „*někam posunul*.“ Oproti výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody však pan Martin poukazuje na mnohá pozitiva, k nimž patří, že neztratil práci, je s manželkou, má možnost běžně fungovat, může třeba telefonovat, komunikovat přes počítač, jak se mu zlíbí, kdykoliv má být doma, čímž ta omezení v žádném případě nejsou taková, ale ty nevýhody člověka motivují k tomu, aby se již trestné činnosti vyvaroval.

5.2 Výsledky rozhovorů s pracovníky PMS

K otázce alternativních trestů v českém právu z pohledu práce pracovníka Probační a mediační služby se vyjadřovaly tři respondenti pracující pro probační a mediační službu v Pardubicích. Zjišťován byl jednak pohled na alternativní tresty, kterým byla věnována pozornost v kazuistikách, ale také na jejich hodnocení, práci s odsouzenými a další aspekty.

Výsledky jsou pro přehlednost rozděleny do jednotlivých kategorií, jimiž jsou zkoumány jednotlivé oblasti, na které se dotazníky zaměřovaly.

Kategorie č. 1: Obecně prospěšné práce

Na obecně prospěšné práce nahlížely všichni respondenti jako na jeden z nejčastěji ukládaných alternativních trestů, který navíc vyžaduje významné zapojení probační a mediační služby. Respondent č. 1 označil tento trest za „*osvědčenou klasiku*.“ Respondentka č. 2 pak popsala, jak se postupuje: „*pokud je tento trest uložen, přijde rozsudek Probační a mediační službě a my začínáme pracovat s klientem. Sejdeme se s ním, vyřešíme takové otázky jako jsou zdravotní omezení, ale třeba i možnosti ve vztahu k jeho zaměstnání a následně ze seznamu poskytovatelů obecně prospěšných prací probační úředník volí vhodného zaměstnavatele, se kterým se v této věci obvykle úředník spojí a domluví se na reálné možnosti spolupráce, poté je potřeba, aby konkrétní práci schválil soud usnesením, jímž je pak odsouzený vyzván k tomu, aby se k zaměstnavateli dostavil a domluvil si přesný harmonogram práce. V praxi to necháváme v mezích rozsudku na odsouzeném a zaměstnavateli, nicméně nedoporučujeme to oddalovat, může se pak něco přihodit a klient v termínu nezvládne obecně prospěšné práce vykonat. Někteří klienti k tomu takto přistupují i proto, že chtějí mít obecně prospěšné práce za sebou, jiní se naopak práci vyhýbají. My příležitostně docházíme na kontroly, to hlavní je však na zaměstnavateli, který kontroluje, zda tam odsouzený byl a práci udělal. Pokud tomu tak není, řešíme to společně s organizací, která obecně prospěšné práce organizuje. Většinou třeba o nemoci požadujeme potvrzení, které se dodává nám, ale kopii dává odsouzený obvykle i organizaci, kde má práce vykonávat. Každopádně na výkon jsou zásadně dva roky a dá se domluvit, nicméně musí být vůle.*“

Z hlediska četnosti se všichni respondenti shodli na tom, že se jedná o alternativní trest, se kterým se ve své praxi setkávají prakticky nejčastěji. Z hlediska efektivity se respondenti ne zcela shodovaly. Respondent č. 1 uvedl, že „*jde o trest, který většina lidí vykoná, aby neměla problémy, nicméně je otázkou, nakolik působí skutečně nápravně. Teoreticky je práce velmi dobrou metodou nápravy, v praxi se však vyskytují případy, kdy tomu tak není.*“ Respondentka č. 2 uvedla, že „*záleží velmi na přístupu odsouzeného, pokud se chce vyhýbat výkonu trestu, popř. jej jen odchodit, efekt je malý, pokud se však nad sebou i zamyslí, dostane se do prostředí pracujících, což je u mnohých klientů bez stálého zaměstnání velmi*

důležité, má to leckdy velký efekt.“ Respondentka č. 3 uvedla, že *„efekt to určitě má, je to trest, který je velmi výchovný,“*

Kategorie č. 3: Peněžitý trest

Pokud se týká peněžitého trestu, respondenti uváděli, že jej často vídají jako trest, který se ukládá vedle trestu odnětí svobody, popř. pokud je tento trest podmíněně odložen, jako samostatný trest tak častý není. Respondentka č. 2 k tomu dodala, že *„hodí se hlavně u majetkové či hospodářské kriminality.“* Zároveň však respondent č. 1 poukázal na skutečnost, že konkrétně tento trest, pokud zde není uloženo například podmíněné odsouzení s dohledem, není v podstatě řešen ze strany probační a mediační služby, tudíž se s ním tak často neseťkávají. Respondent č. 1 dále měl za to, že *„je to trest velmi efektivní, ale dle jeho znalostí se mu mnozí odsouzení snaží vyhnout, neboť postih na majetku je mnohdy bolí více než třeba ty obecně prospěšné práce.“* Respondentka č. 2 však měla za to, že *„je to vždy hodně na uvážení soudu, jak ten trest nastaví, tedy kolik denních sazeb a jak budou vysoké a jaká je reálná majetková situace odsouzeného. Realita totiž zejména u majetkové či hospodářské trestné činnosti bývá taková, že se leckdy podaří prokázat jen zlomek toho, co reálně odsouzený svým jednáním postupně získal. S tím se pak pojí i skutečnost, že ne vždy je odsouzený postižen tak, aby to významněji pocítil.“* Respondentka č. 3 uvedla, že trest je ve většině případů dle jejích zkušeností velmi efektivní, ale budou existovat určité výjimky z tohoto pravidla.

Kategorie č. 3: Domácí vězení

Pokud se týká domácího vězení, je pohled respondentů na problematiku poměrně nejednoznačný. Jak uvádí respondentka č. 2 *„tento trest je v českém právním řádu možné ukládat od roku 2010, nicméně zatím jsem o něm slyšela spíše na školeních než, že bych pracovala s klienty, jimž byl uložen v praxi. Myslím si, že je to velmi dobré řešení, ale efektivitu nedokážu posoudit.“* Respondent č. 1 rovněž připomněl, že v právním řádu je tento trest již deset let, nicméně v prvních letech se dle něj moc neukládal (mnoho let se čekalo na elektronické náramky, které jsou výrazně efektivnější metodou hlídání než namátkové a telefonické kontroly), tudíž s ním zkušenosti nebyly, v současné době se s ním již na Probační a mediační službu v Pardubicích setkali. Setkali se přitom jak s odsouzenými, kteří jej řádně vykonali, tak i s odsouzenými, kteří zde měli alespoň drobné prohřešky. Respondent č. 1

poukázal na skutečnost, že trest především dává odsouzeným určitý režim, který je mnohdy velmi důležitý, zejména pro ty odsouzené, kteří doposud neměli snahu žít řádným životem. Zároveň je výkon tohoto trestu dle respondenta i pro tento typ lidí náročnější než pro ty, kteří řádným životem žijí a mnohdy chodí do práce a z práce, na další aktivity nemají tolik času, čímž nemají tendenci vyhledávat nežádoucí aktivity a režim nastavený v rámci trestu je tolik nelimituje, resp. to jako limit nevnímají. Zároveň je třeba zmínit, že omezení je poměrně významné, byť jedinec není stále ve výkonu trestu odnětí svobody, což podle respondenta č. 1 zaručuje určitou míru efektivity. Respondentka č. 3 pak zmínila, že sama má s odsouzenými k tomuto trestu zatím jen minimum zkušeností, nicméně setkala se s nimi a aktuálně, když se používají náramky, je ve většině případů trest vykonáván řádně, byť výjimky samozřejmě existují. Nicméně pokud se setkala s uložením tohoto trestu dříve, odsouzení často spoléhali na to, že je namátková kontrola nenavštíví, popř. nekontroluje telefonicky na pevnou linku a leckdy tak byly zjištěny nedostatky ve výkonu trestu. Aktuálně je však dle jejího názoru trest velmi efektivní, stále se však málo využívá, prostor pro využití by zde byl daleko větší.

ZÁVĚR

Tématem předkládané práce byly alternativní tresty. Práce si kladla za cíl poskytnout komplexní přehled o problematice vývoje a stavu využívání alternativních trestů v ČR. Za účelem naplnění stanoveného cíle byl text rozdělen na teoretickou část, ve které byly představeny jednak všechny alternativní tresty, ke kterým lze zařadit veškeré alternativy k trestu odnětí svobody, tedy podmíněný trest odnětí svobody, který je možné uložit buď s dohledem anebo bez dohledu, pokud je uložen s dohledem, dohled vykonává Probační a mediační služba, dále domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění.

V praxi se přitom pracovníci Probační a mediační služby setkávají především s obecně prospěšnými pracemi, peněžitým trestem, který je z pohledu Probační a mediační služby k vidění zejména tehdy, pokud je uložen spolu s dalším trestem, nicméně ukládá se i samostatně, popř. společně s trestem odnětí svobody, který není alternativním trestem, čímž není tématem této práce. Dalším trestem, který je poměrně častý je zákaz činnosti, a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Opomenout pak nelze trest, který se v posledních letech významně rozšiřuje, a to domácí vězení. V praktické části bylo s ohledem na dostupnost respondentů pojednáno jednak o obecně prospěšných pracích, které se jeví jako poměrně účinný a již tradičně využívaný alternativní trest, u kterého však záleží na tom, jak k němu odsouzený přistoupí. Pokud se sám v důsledku tohoto trestu, popř. dalších událostí rozhodne na sobě dále pracovat, může být trest vhodným začátkem, kdy si uvědomí svá pochybení a rozhodne se ke změně. Pokud se mu vyhýbá, je obvykle nutné uložit mu odnětí svobody jako náhradní trest. Vedle toho peněžitý trest je pro mnohé odsouzené velmi citelný, ale trvá krátce, odsouzená, která byla představena v praktické části jej vnímala jako nespravedlnost, navíc jej vnímala jako citelnější trest než podmíněné odsouzení, které jí bylo rovněž uloženo. Svědčí to o skutečnosti, že peněžitý trest má svůj význam a je účinný, nicméně jak poukazoval jeden z respondentů z řad Probační a mediační služeb, nemusí tomu tak být vždy, a to především proto, že někdy je velmi obtížné odhadnout, jakou škodu reálně odsouzený způsobil a jakých prostředků v důsledku trestné činnosti nabyl. V tomto případě pak může být peněžitý trest velmi snadným vykoupením odsouzeného. Pojednáno bylo

rovněž o trestu domácího vězení, kterému dlouho byla věnována minimální pozornost, protože se příliš neukládal, za což mohla absence náramků, které měli monitorovat pohyb odsouzených. Aktuálně se postupně začíná více ukládat a jak se ukazuje, společně s náramky se jeví jako velmi efektivní trest. Jak ukázala výpověď jednoho z odsouzených, mnohdy je náročný i na psychiku a vůli odsouzeného, protože ten se musí vypořádat se skutečností, že ačkoliv by chtěl někam jít, musí být doma a vykonávat trest, což je významným omezením.

Obecně lze říci, že většina alternativních trestů má svůj význam, neboť se jedná o určitou formu postihu, odsouzeného omezuje, zároveň mu dává prostor pro to, aby si v důsledku těchto omezení uvědomil, že se dopustil chyby. Na druhou stranu může být někdy alternativní trest až příliš mírný, nicméně to je již na posouzení soudu. Úkolem Probační a mediační služby je především důsledná kontrola výkonu trestu a podpora odsouzených směřující k tomu, aby se zvládli zapojit do řádného života a společnosti. Cíl práce se v podstatné míře podařilo naplnit, nicméně o alternativních trestech by se dalo napsat výrazně více textu, než je obvyklé v diplomové práci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy

ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 9788024751481.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-380.

FRYŠTÁK, Marek. Trestní právo hmotné. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-221-1.

GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. Výzkumné metody v pedagogické praxi. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.

HENDRYCH, Dušan. Právní slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

HOLÁ, Lenka. Mediace a možnosti využití v praxi. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3.

JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-120-5.

KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2.

LATA, Jan. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-x.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-x.

ROZUM, Jan. In. KARABEC, Zdeněk. Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8.

PŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

TOMÁŠEK, Jan. Úvod do kriminologie: jak studovat zločin. Praha: Grada, 2010. ISBN 9788024729824.

VANTUCH, Pavel. Trestní zákoník s komentářem: k 1.8.2011. Olomouc: ANAG, 2011-. Právo (ANAG). ISBN 9788072636778.

WALKER, Ian. Výzkumné metody a statistika. Praha: Grada, 2013. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3920-5.

Periodika

OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. Právní rozhledy. 1997, (12). ISSN 1210-6410.

ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. Trestněprávní revue. 2012, (1). ISSN 1213-5313.

Internetové zdroje

Organizace Probační a mediační služby v ČR – vývoj, propojenost s MS. Justičná akadémia [online]. Copyright ©r [cit. 18.10.2019]. Dostupné z: https://www.ja-sr.sk/files/Organizace_Probacni_a_mediacni_sluzby_v_CR_vvvoj_propojenost_s_MS_CR.pdf

PMS. O nás. Probační a mediační služba [online]. 2019 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz>

Právní předpisy

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 09.12.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-4>

Zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202>

Přílohy

1. Příloha č. 1: dotazník pro odsouzené k alternativním trestům
2. Příloha č. 2: dotazník pro pracovníky Probační a mediační služby

Příloha č. 1.: Dotazník pro odsouzené k alternativním trestům

Základní údaje:

Jméno:

Věk:

Vzdělání:

Pracovní zařazení:

Otázky:

- 1) Jaký druh alternativního trestu a v jaké výměře vám byl uložen?
- 2) Za jakou trestnou činnost jste byl/a trestán/a?
- 3) Jednalo se o váš první trestní postih anebo jste již byl/a trestán/a?
- 4) Můžete se stručně popsat?
- 5) Můžete stručně popsat Vaši rodinu a vztahy v ní?
- 6) Jaké je vaše pracovní zařazení?
- 7) Jaká je Vaše sociální situace?
- 8) Jaký je Váš zdravotní stav? Měl/a jste v životě nějaké závažnější zdravotní problémy?
- 9) Co Vás vedlo ke spáchání trestného činu?
- 10) Jak jste vnímal/a skutečnost, že Vám byl uložen alternativní trest poté, co byl rozsudek vyneseno?
- 11) Jaké byly Vaše začátky s výkonem trestu?
- 12) Jak výkon trestu probíhal?
- 13) Do jaké míry a jakým způsobem Vás kontroloval probační úředník?
- 14) Jak byste srovnal výkon alternativního trestu s možností jít do vězení (popř. s vězením, pokud jste již někdy byl odsouzen/a k nepodmíněnému trestu odnětí svobody)?
- 15) Co vám výkon alternativního trestu dal?
- 16) Co vám výkon alternativního trestu vzal?
- 17) Jaké klady a zápory u alternativních trestů vnímáte?
- 18) Jak zpětně výkon trestu hodnotíte, bylo to pro vás z nějakého hlediska přínosné?

Příloha č. 2.: Dotazník pro pracovníky Probační a mediační služby

- 1) Jaké máte zkušenosti s trestem obecně prospěšných prací?
- 2) Jak je tento trest častý?
- 3) Jak je efektivní?
- 4) Jaké máte zkušenosti s peněžitým trestem?
- 5) Jak je tento trest častý?
- 6) Jak je efektivní?
- 7) Jaké máte zkušenosti s domácím vězením?
- 8) Jak je tento trest častý,
- 9) Jak je efektivní?